

ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
д.е.н., професор

_____ Володимир СИБІРЦЕВ
«___» _____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за другим (магістерським) рівнем вищої освіти
на тему:
«Управління фінансовими ризиками в банківській системі»

Виконав: здобувач вищої освіти 2 курсу, групи ФС
– 23МЗ ОПП «Фінанси, банківська справа та
страхування» спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа, страхування та фондовий ринок»
_____ **Ігор ЦЬОМА**

«___» _____ 2024 р.

Керівник: кандидат економічних наук, доцент
кафедри фінанси, банківська справа та
страхування

_____ **Вікторія КРАВЧЕНКО**
«___» _____ 2024 р.

Рецензент: завідувач кафедри економічної теорії,
маркетингу та економічної кібернетики, доктор економічних
наук, професор

_____ **Руслана ЖОВНОВАЧ**

Завідувачу кафедри фінансів, банківської
справи та страхування

Володимиру СИБІРЦЕВУ

здобувача вищої освіти економічного
факультету групи ФС-23Мз

(ОПП «Фінанси, банківська справа та
страхування спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа, страхування та фондовий
ринок»)

Цьоми Ігора Сергійовича

ЗАЯВА

Прошу дозволити мені виконати кваліфікаційну роботу за другим
(магістерським) рівнем вищої освіти на тему: «Управління фінансовими
ризиками в банківській системі».

«30» червня 2024 р.

(підпис)

Погоджено:

Керівник кваліфікаційної роботи:

(підпис) канд. екон. наук, доцент **Вікторія КРАВЧЕНКО**

« 30 » червня 2024 р.

Завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування:

(підпис) д-р екон. наук, професор **Володимир СИБІРЦЕВ**

« 30 » червня 2024 р.

Центральноукраїнський національний технічний університет
Центр заочної та дистанційної освіти
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування
Ступінь вищої освіти магістр
Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
Освітньо-професійна (освітньо-наукова) програма «Фінанси, банківська справа та страхування»

ЗАТВЕРДЖУЮ
завідувач кафедри
Володимир СИБІРЦЕВ

« 02 » вересня 2024 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
ЗА ДРУГИМ (МАГІСТЕРСЬКИМ) РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Цьомі Ігорю Сергійовичу

(прізвище ім'я по батькові повністю)

1. Тема роботи «Управління фінансовими ризиками в банківській системі»
(назва)

2. Керівник роботи Кравченко Вікторія Петрівна, канд. екон. наук, доцент
(прізвище та ініціали, науковий ступінь, вчене звання)

3. Строк подання роботи до захисту 10.12.2024

4. Мета та завдання кваліфікаційної роботи. Метою дослідження кваліфікаційної роботи Додатки є обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо оцінки фінансових ризиків у банківській системі.

Для досягнення поставленої мети вирішувалися такі завдання:

- розглянуто теоретико-методологічні засади управління фінансовими ризиками банку;
- надана оцінка та проведено аналіз стану фінансових ризиків в банківській системі України та на прикладі АТ КБ ПриватБанк;
- запропоновано напрями з удосконалення моделей управління фінансовими ризиками в банку.

5. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1			
2			
3			

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання плану дослідження	жовтень 2024 р.	
2.	Підбір та вивчення літературних джерел за темою кваліфікаційної роботи	жовтень 2024 р.	
3.	Підготовка та подання керівнику: - першого розділу - другого розділу - третього розділу - вступу та висновків	листопад 2024 р. листопад 2024 р. листопад 2024 р. грудень 2024 р.	
4.	Подання робочого варіанту роботи керівнику	грудень 2024 р.	
5.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника	грудень 2024 р.	
6.	Нормо-контроль секретаря ЕК, перевірка на академічну доброчесність	грудень 2024 р.	
7.	Відгук керівника	грудень 2024 р.	
8.	Рецензування роботи. Підготовка документів, що подаються до ЕК (листи, довідки, інформаційний листок, висновок-виписки, опубліковані статті).	грудень 2024 р.	
9.	Подання роботи завідувачу кафедри на допуск до захисту	грудень 2024 р.	
10.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень завідувача кафедри.	грудень 2024 р.	
11.	Подання роботи та супровідних документів до ЕК	грудень 2024 р.	
12.	Захист роботи	грудень 2024 р.	

Дата видачі завдання:

« 02 » вересня 2024 року

_____ (підпис керівника)

Кравченко В.П.

(прізвище та ініціали)

Завдання прийнято до виконання:

« 02 » вересня 2024 року

_____ (підпис здобувача)

Цьома І.С.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

**Цьома І.С. Управління фінансовими ризиками в банківській системі.
– Рукопис.**

Магістерська робота на здобуття освітнього рівня «Магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». – Центральноукраїнський національний технічний університет, Кропивницький, 2024.

У роботі розглянуто теоретико-методологічні засади управління фінансовими ризиками в банківській системі. Приділено увагу до організації системи управління ризиками в банках України та методичному забезпеченню до оцінки фінансових ризиків в банках.

Досліджено методологію побудови карти ризиків Національним банком України. Проведено аналіз та встановлено стан системних ризиків в банківській системі України. Надана аналітична оцінка ефективності управління фінансовими ризиками на прикладі АТ КБ «ПриватБанку».

Запропоновано напрями з удосконалення моделей управління фінансовими ризиками в банку: визначено чинники які створюють проблеми в ефективному управлінні фінансовими ризиками в банках; розглянуто сценарне застосування матриці ризиків та запропоновано заходи з їх мінімізації; запропонована матриця ймовірності та впливу ризиків, яка допомагає легко інтерпретувати рівень ризику за кожним окремим індикатором та вчасно приймати рішення, щодо їх попередження.

Ключові слова: фінансові ризики, банківська система, моделі оцінки ризиків, індикатори ризиків, ризик-профіль, матриця ймовірності та впливу

ABSTRACT

Tsyomah I.S. Financial Risk Management in the Banking System. – Manuscript.

Master's thesis for the degree of Master in the specialty 072 “Finance, Banking, Insurance and Stock Market”. – Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, 2024.

The paper examines the theoretical and methodological principles of financial risk management in the banking system. Attention is paid to the organization of the risk management system in Ukrainian banks and the methodological support for the assessment of financial risks in banks.

The methodology for building a risk map by the National Bank of Ukraine is studied. An analysis is conducted and the state of systemic risks in the banking system of Ukraine is established. An analytical assessment of the effectiveness of financial risk management is provided using the example of JSC CB “PrivatBank”.

Directions for improving financial risk management models in the bank are proposed: factors that create problems in the effective management of financial risks in banks are identified; considered the scenario application of the risk matrix and proposed measures to minimize them; proposed a matrix of probability and impact of risks, which helps to easily interpret the level of risk for each individual indicator and make timely decisions on their prevention.

Keywords: financial risks, banking system, risk assessment models, risk indicators, risk profile, matrix of probability and impact

ЗМІСТ

ВСТУП		3
РОЗДІЛ 1.	ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ	6
1.1.	Сутність та класифікація фінансових ризиків	6
1.2.	Організація системи управління ризиками в банках України	9
1.3.	Методи оцінки фінансових ризиків	16
РОЗДІЛ 2.	ОЦІНКА ТА АНАЛІЗ МЕТОДІВ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ	27
2.1.	Методи побудови карти ризиків в банківській системі	27
2.2.	Аналіз системних ризиків в системі банків України	23
2.3.	Аналіз фінансових ризиків в АТ КБ «ПриватБанку»	43
РОЗДІЛ 3.	ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ МОДЕЛІ ОЦІНКИ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ	56
3.1.	Проблеми в управлінні фінансовими ризиками в банках	56
3.2.	Удосконалення моделі управління фінансовими ризиками в АТ КБ «ПриватБанк»	58
ВИСНОВКИ		71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		74

ВТУП

Актуальність теми. Всі види економічної діяльності, пов'язані з певними фінансовими ризиками. Виявляти, ідентифікувати ризики та пом'якшувати їх негативні наслідки є ключовим аспектом функціонування установ.

У банківській системі процес управління фінансовими ризиками відіграє ключову роль і базується на науково-обґрунтованих методологіях, банківських технологіях і світовому досвіді управління ризиками. Перед Банками стоїть завдання підвищити власну фінансову стійкість шляхом визначення та реалізації системи утворюючих компонентів та їх індикаторів, які формують моделі управління фінансовими ризиками.

Огляд літератури з теми дослідження. Питанням побудови ефективної системи управління фінансовими ризиками розглянуто дослідження зокрема таких вітчизняних вчених як: Данилишин Б., Дронь М., Гапонюк О., Швець Н., Юшкалюк А., Корнілюк Р., Щербатих Д., Сарахман О., Шурпенкова Р., та ін. Однак головною проблемою залишається те, що в роботах більшості науковців розглядаються такі проблемні питання, як стратегії та система управління, оцінка кредитного ринку, але не приділяється увага до моделей фінансовими ризиками в банківській системі, які є не менш результативними в сучасних умовах.

Необхідною умовою досягнення успіхів у сфері діяльності, яка характеризується підвищеною ризиковістю, є створення та вдосконалення моделей управління ризиками, що дозволяють виявити, оцінити, локалізувати та проконтролювати ризик.

Об'єктом дослідження є процес формування методів управління фінансовими ризиками в банківській системі.

Предметом дослідження є сукупність методичних та практичних підходів до управління фінансовими ризиками в умовах кризи.

Метою дослідження є обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо оцінки фінансових ризиків у банківській системі.

Для досягнення поставленої мети вирішувалися такі завдання:

- розглянуто теоретико-методологічні засади управління фінансовими ризиками банку;
- надана оцінка та проведено аналіз стану фінансових ризиків в банківській системі України та на прикладі АТ КБ ПриватБанк;
- запропоновано напрями з удосконалення моделей управління фінансовими ризиками в банку.

Методи дослідження. Кваліфікаційна робота була виконана з використанням загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема: аналізу, синтезу і порівняння - для вивчення понятійних апаратів і теоретичних узагальнень; угруповання - для вивчення фінансових ризиків та їх класифікаційних функцій у банківській системі; економічного аналізу для вивчення стану банківського сектора України; конструктивного і абстрактно-логічного - для теоретичних узагальнень для формування висновків, і системний

Інформаційна база роботи. Дослідження складають статистичну основу та положення НБУ, КМУ, нормативні положення в регулюванні банківської системи, річна звітність АТ КБ "ПриватБанк", праці вітчизняних науковців, присвячені проблемам в системі управління та регулювання фінансових ризиків в банківських, електронні ресурси Інтернету.

Наукова новизна роботи полягає в обґрунтуванні та практичному вирішенні питань щодо моделей оцінки фінансового ризику.

Безпосередньо в процесі дослідження були отримані наступні результати:

- розглянуто моделі оцінки фінансових ризиків в банківській системі України та визначено основні проблеми, які створюють їх недосконалу оцінку;
- сформовано рівень ризиків та їх наслідки на фінансовий стан банківських установ;
- удосконалена модель оцінки ризиків з урахуванням оновленої матриці ймовірності та впливу на рівень фінансових ризиків.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що удосконалена модель оцінки ризиків дозволить АТ КБ «ПриватБанку» вчасно виявити, оцінити та локалізувати ризик.

Публікації. Результати дослідження дипломної роботи апробовані на Всеукраїнської науково-практичної конференції «Фінансово-кредитний механізм розвитку економіки та соціальної сфери» 28 листопада 2024 р. ЦНТУ, м. Кропивницький, Україна.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ БАНКУ

1.1. Сутність та класифікація фінансових ризиків

«Банківський ризик – це ймовірність відхилення від запланованих (очікуваних) показників діяльності банку внаслідок впливу активних та пасивних операцій, його організації, фінансового стану установи та зовнішніх факторів, наслідки якого можуть бути негативними, нульовими або позитивними» [1].

«Фінансовий ризик – ризик, пов'язаний з можливою втратою фінансових ресурсів (грошей). Фінансові ризики в основному пов'язані зі змінами на фінансових ринках та змінами в економіці» [2].

Фінансові ризики виникають у результаті фінансової діяльності або укладання фінансових контрактів. Фінансові ризики включають валютний ризик, ризик інфляції, дефляції, ліквідності та інвестиційний ризик.

Ризик – можливість збитків або додаткових збитків або неспроможність сторони отримати дохід або виконати свої договірні зобов'язання через вплив негативних внутрішніх і зовнішніх факторів.

Дослідження фінансового ризику щодо конкретних галузей і видів діяльності призвело до появи широкого розмаїття визначень фінансового ризику авторами див. табл. 1.1. [3].

Національний банк України розуміє фінансові ризики як ризики, які можна кількісно визначити. Класифікація банківських ризиків за методологією НБУ наведена в таблиці 1.2. [3]

Тому під фінансовим ризиком ми розуміємо ризик, який виникає в процесі активної та пасивної діяльності фінансових установ і може визначити його кількісне значення.

Таблиця 1.1

Визначення категорії «фінансовий ризик»

Автори	Визначення
Бабенко В.	економічна категорія, що відображає об'єктивно існуючі невизначеність і конфліктність, що виникають у стосунках на створення, розподіл, перерозподіл і споживання доданої вартості та частини національного багатства між суб'єкти господарської діяльності
Внукова Н, Успенко В., Временко Л.	ризик, викликаний невизначеністю природних, людських і економічних фактори, які за несприятливих умов можуть призводити до збитків у господарсько-фінансовій діяльності.
Клапків М.	ризики, що характеризуються ймовірністю фінансових втрат ресурси (грошові кошти) у підприємницькій діяльності
Ч. Дж.Фіннерті	ризик того, що підприємство не зможе погасити свої зобов'язання та буде визнано банкрутом
Фаріон І.	ризики, які супроводжують фінансову діяльність підприємства, сформувати великий портфель ризиків
Шелудько В.	ризик неотримання задовільного фінансового результату

Джерело: [3]

Національний банк України розуміє фінансові ризики як ризики, які можна кількісно визначити. Класифікація банківських ризиків за методологією НБУ наведена в таблиці 1.2. [3]

Таблиця 1.2

Класифікація банківських ризиків за методологією НБУ

Група	Вид	Складові
Фінансові ризики (висока ймовірність визначення кількісного значення ризику)	кредитний	ризик країни
		ризик передачі (трансфертний)
		ризик контрагента
		інвестиційний ризик у дочірні компанії
	ліквідність	балансовий ризик
		ризик ринкової ліквідності
	ризик процентної ставки	ризик розриву
		базовий ризик
		ризик опціону
	ринковий	ризик ринкового дефолту
		ризик процентної ставки
		ризик кредитного спреду

		фондовий ризик
		валютний ризик
		товарний ризик
		ризик волатильності
Функціональні ризики (низька ймовірність визначення кількісного значення ризику)	операційно-технологічний	
	репутаційний ризик	
	комплаєнс ризик	
	правовий	
	стратегічний	

Джерело: складено автором на основі [3]

Тому під фінансовим ризиком ми розуміємо ризик, який виникає в процесі активної та пасивної діяльності фінансових установ і може визначити його кількісне значення.

Фінансові ризики банку включають [3]:

1. Кредитний ризик - можливість збитків, додаткових витрат або недоотримання запланованого доходу через невиконання боржником/контрагентом зобов'язань, прийнятих за умовами контракту.

Кредитний ризик – це ризик активних операцій, деяких облігацій та інших фінансових інструментів у торгових портфелях.

2. Ризик ліквідності – можливість збитків, додаткових витрат або недосягнення запланованих доходів через неспроможність банку фінансувати зростання активів та/або своєчасно виконувати зобов'язання.

3. Ринковий ризик – можливість втрат або додаткових витрат або неможливості досягти запланованих прибутків через несприятливий вплив факторів ринкового ризику (курсів валют, процентів та інших факторів) на вартість продукту.

Класифікація фінансових ризиків банку за бізнес-процесами табл. 1.3.

Метою управління ризиками є сприяння збільшенню вартості капіталу банку при забезпеченні досягнення цілей багатьох зацікавлених сторін, а саме:

- Клієнти, контрагенти.
- Менеджер.
- Співробітник.

Класифікація фінансових ризиків банку за бізнес-процесами

Ризик	Бізнес-напрями (банківські продукти)
Кредитний	Кредитування юридичних та фізичних осіб широкого спектру продуктів банківського кредитування
Ризик ліквідності	Оптимізація та регулювання фінансових ресурсів банку
Ринковий	Операції з цінними паперами, валютою та іншими активами

- Джерело: складено автором на основі [4]
- Наглядова рада та акціонери (власники).
- Орган банківського нагляду.
- Рейтингові агентства, інвестори, кредитори.
- та інші [5].

Управління ризиками – це процес, за допомогою якого банк розпізнає (ідентифікує) ризики, оцінює їхню значущість, контролює їх і контролює свої ризикові позиції, також беручи до уваги взаємозв’язки між різними категоріями (типами) ризиків [5].

Низка заходів з управління ризиками спрямована на забезпечення досягнення наступних цілей:

1. Ризики мають бути чіткими та зрозумілими для банку та його керівництва.
2. Ризики повинні бути в допустимих межах, встановлених ревізійною комісією.
3. Рішення щодо ризиків мають узгоджуватися зі стратегічними цілями банку.
4. Рішення щодо прийняття ризику мають бути конкретними та чіткими.
5. Прибутки повинні компенсувати прийняті ризики.
6. Розподіл капіталу повинен відповідати масштабу ризику, якому піддається банк [5].

Рішення щодо управління ризиками можуть включати, серед іншого:

- уникнення ризику: відмова від прийняття.
- мінімізація ризику шляхом пом’якшувальних факторів і передачі (передачі) ризику іншим особам (через похідні інструменти та страхування),

– встановлення обмежень на експозиція банку та інші методи впливу на ризик [5].

На цьому рівні управління ризиками для установи, в якій виникають ризики, має відбуватися шляхом незалежного аналізу та функцій управління ризиками на найвищому рівні керівництва та на рівні правління.

1.2. Організація управління фінансовими ризиками в банках

Управління ризиками – це процес, за допомогою якого банки розпізнають (ідентифікують) ризики, оцінюють їх значущість, здійснюють моніторинг і контроль ризикових позицій, а також розглядають взаємозв'язки між різними категоріями (типами) ризиків [6].

Система ризиками - перевірка набору дій, спрямованих на впровадження систематичного процесу виявлення, вимірювання, контролю, контролю та пом'якшення ризиків усіх типів на всіх рівнях організації. Належним чином задокументований і затверджений набір політик, методів і процедури.

Комплекс заходів для управління ризиками має на меті досягнення наступних цілей [6]:

- Ризики повинні бути чітко визначені та зрозумілі для банку і його керівництва.
- Ризики повинні залишатися в межах, встановлених аудиторським комітетом.
- Рішення щодо ризиків мають відповідати стратегічним цілям банку.
- Рішення про прийняття ризику мають бути конкретними та зрозумілими.
- Очікувані прибутки мають компенсувати прийняті ризики.
- Розподіл капіталу повинен відповідати масштабам ризиків, яким піддається банк.

Метою управління ризиками є вимога збільшенню вартості капіталу банку, забезпечуючи при цьому досягнення цілей багатьох зацікавлених сторін. Процес

управління ризиками має охоплювати види банківської діяльності, які впливають на ризик. Це має бути постійний процес, що включає аналіз ситуацій і середовищ, у яких виникають ризики, та інформування управлінських рішень щодо самих ризиків, їх впливу та ступеня вразливості банку до ризиків [6, 7].

Ризик сприйнятливості банків до цього. На цьому рівні управління ризиками для організації, в якій виникають ризики, має відбуватися шляхом незалежного аналізу та функцій управління ризиками на рівні керівництва та на рівні правління.

Банк створює комплексну, систему управління ризиками, що відповідає наступним принципам див. табл. 1.4 [7].

Таблиця 1.4

Принципи комплексної системи управління ризиками

№	Принцип	Значення
1	Ефективність	забезпечення об'єктивної оцінки розміру ризиків банку та повноти заходів з управління ризиками з оптимальним використанням фінансових ресурсів, персоналу та інформаційних систем управління ризиками банку;
2	Своєчасність	забезпечення своєчасного (на ранній стадії) виявлення, вимірювання, моніторингу, контролю, звітування та пом'якшення всіх видів ризиків на всіх організаційних рівнях;
3	Структурованість	чіткий розподіл функцій, обов'язків і повноважень з управління ризиками між усіма структурними підрозділами та працівниками банку, та їх відповідальності згідно з таким розподілом;
4	Розмежування обов'язків	уникнення ситуації, за якої одна й та сама особа здійснює операції банку та виконує функції контролю; (відокремлення функції контролю від здійснення операцій банку)
5	Усебічність та комплексність	охоплення всіх видів діяльності банку на всіх організаційних рівнях та в усіх його структурних підрозділах, оцінка взаємного впливу ризиків;
6	Пропорційність	відповідність системи управління ризиками бізнес-моделі банку, його системній важливості, а також рівню складності операцій, що здійснюються банком;
7	Незалежність	свобода від обставин, що становлять загрозу для неупередженого виконання головним ризик-менеджером, головним комплаєнс-менеджером, підрозділом з управління ризиками та підрозділом контролю за дотриманням норм (комплаєнс) своїх функцій;
8	Конфіденційність	обмеження доступу до інформації, яка має бути захищеною від несанкціонованого ознайомлення;
9	Прозорість	оприлюднення банком інформації щодо системи управління ризиками та профілю ризику.

Джерело: складено автором на основі [6]

Положення про організацію систем управління ризиками в банках та банківських групах України [12]:

на підставі:

- Норми Директиви 2013/36/ЄС.
- Документ Європейського банківського управління (ЕВА).
- Рекомендація Базельського комітету з банківського нагляду.
- найкращий міжнародний досвід, в тому числі регулювання.
- особливості банківського сектора України.

Банк організовує свою систему управління ризиками на основі розподілу відповідальності між відділами Банку, відповідно до трьох ліній захисту моделі [6,8].

1) перша лінія - Офіси продажу та відділи, що супроводжують банківські операції. Ці відділи приймають на себе ризик і беруть на себе відповідальність, здійснюють постійне управління ризиками та звітують про поточне управління ризиками.

2) друга лінія – Рівень відділу управління ризиками та комплаєнс - контролю [8].

3) третя лінія – Рівень внутрішнього аудиту для перегляду та оцінки ефективності системи управління ризиками.

Схема організаційної структури банку щодо управління ризиками див. рис. 1.1.

Функції комітету правління банку з управління ризиками [25]:

– Регулярний (принаймні щорічний) перегляд внутрішньобанківських документів, забезпечення їх виконання та/або участь у їх створенні, а також оновлення та моніторинг їх виконання та дотримання.

– Контроль за виконанням заходів щодо своєчасного усунення функціональних недоліків у системі управління ризиками, виконання рекомендацій та зауважень внутрішніх аудиторів, зовнішніх аудиторів, національних банків та інших наглядових органів.

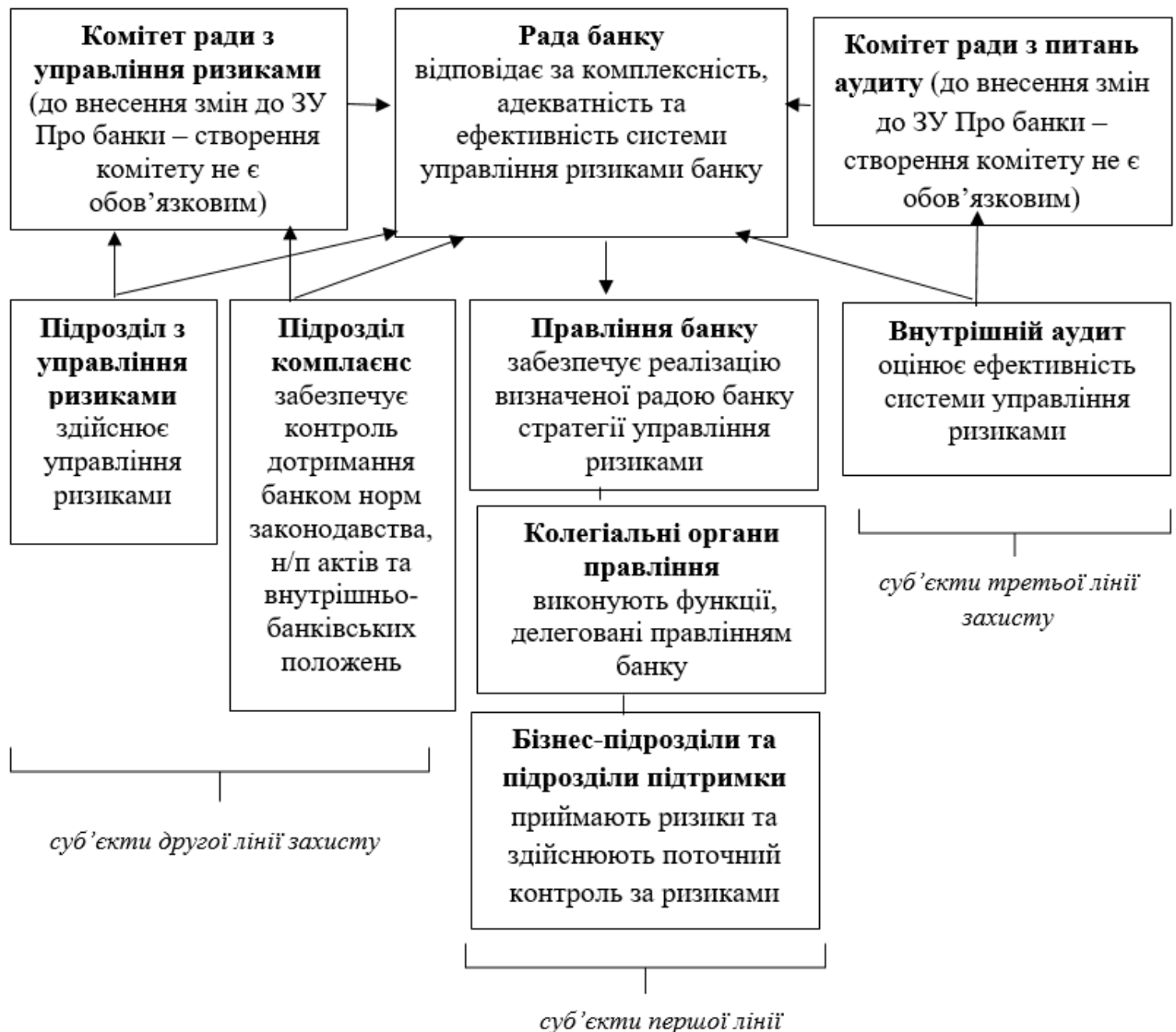

Рис. 1.1. Схема організаційної структури банку в управлінні ризиками

- Здійснення контролю за тим, щоб встановлення цін/відсоткових ставок банківських продуктів враховувало бізнес-модель банку.
- Якщо ціна/тариф не покриває ризик банку, комітет повинен розробити контрзаходи та подати їх на розгляд ради директорів банку.
- Готувати звіт про виконання покладених на банк завдань не рідше одного разу на квартал та подавати його членам ради директорів банку.

Функції правління банку у сфері управління ризиками [25]:

- Підготовка, участь у складанні та забезпеченні погодження внутрішніх документів банку.

- Забезпечити підготовку та подання Раді директорів звіту про ризики, з якими стикається банк, включаючи інформацію про нові види продуктів та суттєві зміни в банківських операціях.
- Контроль інформації відповідних організаційних підрозділів та працівників банку щодо змін у стратегіях і політиках управління ризиками.
- Затвердження лімітів для ризиків на підставі переліку лімітів, встановлених Правлінням Банку див. табл. 1.6 [9,25].

– Таблиця 1.6

– Функції комітету ради банку та правління банку з управління ризиками

<i>№</i>	<i>Функції комітету ради банку з управління ризиками</i>	<i>Функції правління банку у сфері управління ризиками</i>
1	Розроблення, забезпечення розроблення та/або участь у розробленні внутрішньобанківських документів, а також регулярний (не рідше одного разу на рік) перегляд їх з метою актуалізації та здійснення контролю за їх впровадженням та дотриманням	Забезпечення розроблення, участь у розробленні та затвердження внутрішньобанківських документів
2	Контроль стану виконання заходів щодо оперативного усунення недоліків у функціонуванні системи управління ризиками, виконання рекомендацій і зауважень підрозділу внутрішнього аудиту, зовнішніх аудиторів, Національного банку та інших контролюючих органів	Забезпечення підготовки та надання раді банку управлінської звітності про ризики, на які наражається банк, яка включає інформацію щодо нових видів продуктів чи значних змін у діяльності банку
3	Здійснення контролю за тим, щоб ціноутворення/установлення тарифів на банківські продукти враховувало бізнес-модель банку та стратегію управління ризиками. Якщо ціни/тарифи не покривають ризики банку, то комітет з управління ризиками повинен розробити заходи та подати їх на розгляд раді банку	Забезпечення підготовки та надання раді банку пропозицій щодо необхідності внесення змін до стратегії та політики управління ризиками
4	Підготовка та надання звітів не рідше одного разу на квартал про виконання покладених на нього функцій членам ради банку	Забезпечення контролю за доведенням до відома відповідних структурних підрозділів і працівників банку інформації про внесені зміни до стратегії та політики управління ризиками, інших внутрішньобанківських документів з питань управління ризиками
5	Забезпечення виконання інших функцій та повноважень з питань управління ризиками, визначених радою банку	Розроблення заходів щодо оперативного усунення недоліків у функціонуванні системи управління ризиками, виконання рекомендацій та

		зауважень за результатами оцінки ризиків, перевірок підрозділу внутрішнього аудиту, зовнішніх аудиторів і наглядових органів
6		Затвердження значень лімітів щодо кожного виду ризиків згідно з визначеним радою банку переліком лімітів (обмежень)

– Джерело: складено автором на основі [9,25]

Рада банку забезпечує незалежність підрозділів з управління ризиками та комплаєнс шляхом [9,10]:

1. Підзвітність і підпорядкованість цих підрозділів правлінню банку.
2. Врахування в кошторисі банку достатнього обсягу Оцінка діяльності працівників цих відділів має базуватися на досягненні ними цілей у спосіб, який не обмежує їхню незалежність.
3. Забезпечення підрозділів доступом до необхідної інформації для їх ефективної роботи. Керівники та працівники банку повинні сприяти наданню такої інформації.
4. Запобігання працівникам цих підрозділів виконувати контрольні функції щодо діяльності, за яку вони раніше несли відповідальність або приймали рішення, з метою уникнення конфлікту інтересів.

Основні функції Департаменту комплаєнс включають:

1. Забезпечення контролю за дотриманням банком законодавчих норм, внутрішніх документів та стандартів професійних асоціацій.
2. Контроль за взаємовідносинами з клієнтами та контрагентами для запобігання участі у незаконних операціях.
3. Управління ризиками, пов'язаними з конфліктом інтересів на всіх рівнях організаційної структури банку.
4. Контроль за дотриманням банком норм щодо своєчасності та достовірності фінансової та статистичної звітності.
5. Організація контролю за керуванням захисту персональних даних.
6. Проведення підвищення обізнаності працівників щодо стандартів, культури управління ризиками та етичних кодексів поведінки.

7. Перешкоджання працівникам цих підрозділів виконувати функції контролю за діяльністю, за яку вони раніше безпосередньо відповідали або щодо якої раніше приймалися рішення, з метою запобігання конфлікту інтересів.

Роль підрозділу з управління ризиками представлено на рис. 1.2.

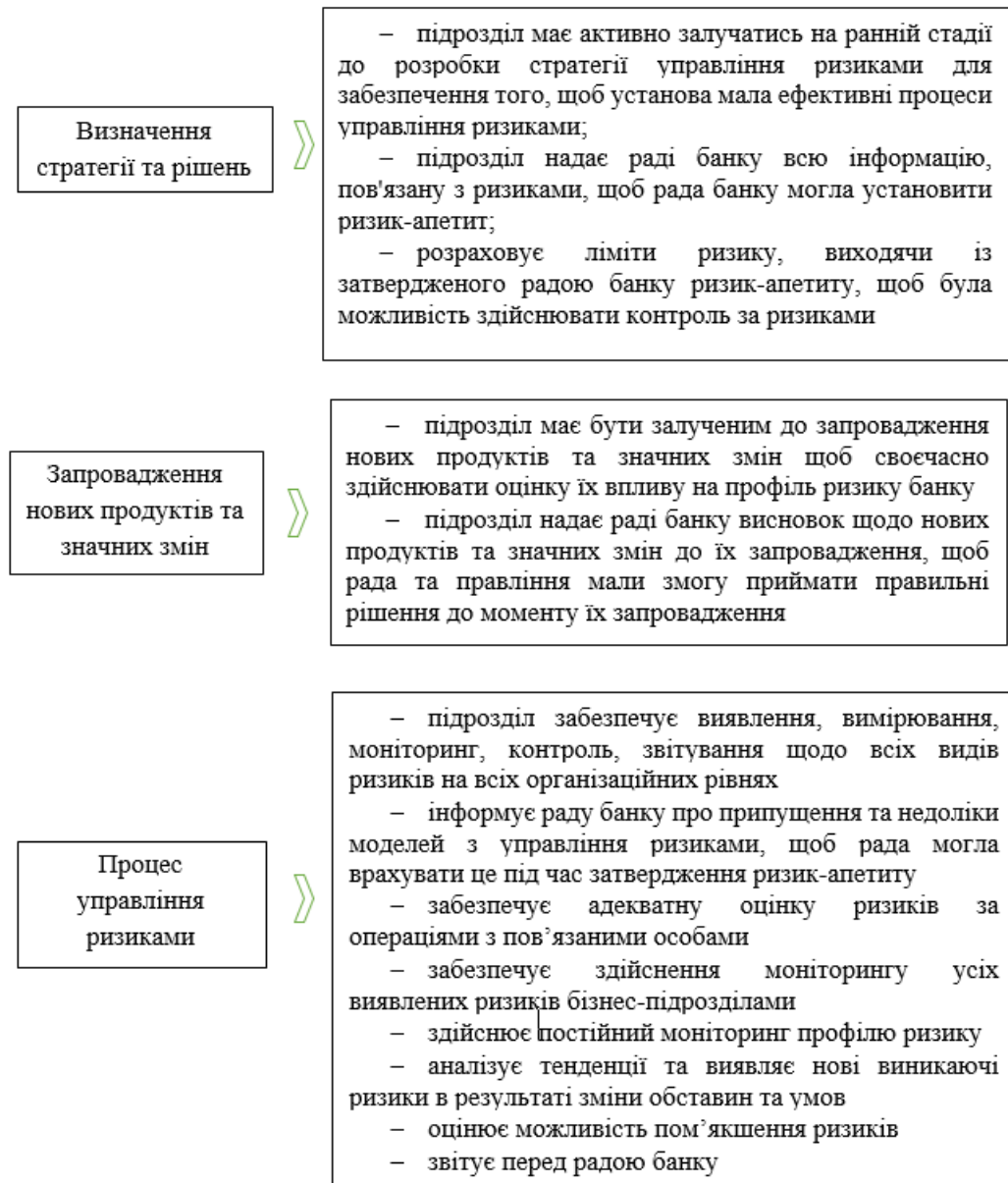

Рис. 1.2. Управління фінансовими ризиками

Основні функції Департаменту комплаєнс включають:

– Забезпечення контролю організації за відповідністю процесів, пов'язаних з управлінням НПА, законодавству України та внутрішнім документам банку.

- Розробка висновків щодо комплаєнс-ризиків, пов'язаних із новими продуктами чи суттєвими змінами в банківській діяльності до їх впровадження.
- Розробка висновків щодо комплаєнс-ризиків кредитних рішень щодо кредитів афілійованим особам банку.
- Надання звітів про ризик комплаєнс.
- Контроль ризиків в банку та оцінка ефективності системи управління ризиками розглянуто на рис. 1.3 [12].

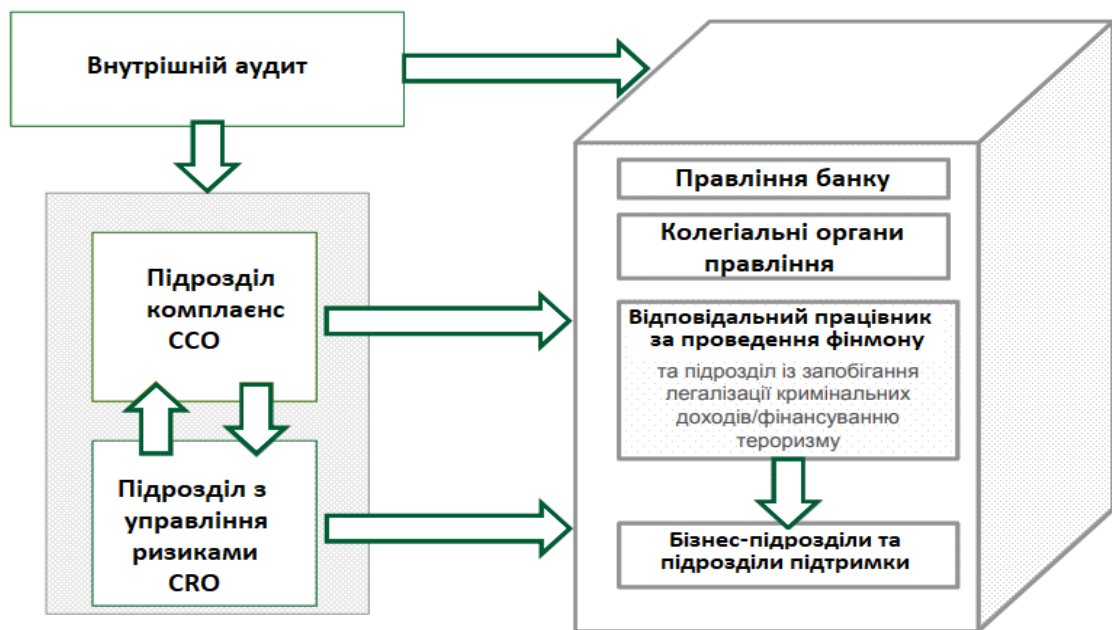

Рис. 1.3. Оцінка ефективності та контроль за ризиками

Ризиками можна керувати двома способами: контролем ризиків і фінансуванням ризиків. Контроль ризиків або метод мінімізації втрат можна здійснювати шляхом диверсифікації, уникнення ризиків, запобігання втратам, мінімізації втрат.

1.3. Методи оцінки фінансових ризиків

Методи кількісного аналізу є витратними, оскільки вони вимагають спеціального програмного забезпечення для збору та використання великих обсягів статистичної інформації.

Якісна оцінка фінансових ризиків здійснюється через відсутність достатньої кількості статистичних даних і являє собою експертну оцінку, що

дозволяє структурувати банківські ризики. Основним завданням якісного аналізу фінансових ризиків є ідентифікація ризиків.

Відправною точкою для проведення якісного аналізу є кількісний аналіз, який базується на статистично-аналітичних методах. В основному це стосується вибору методів оцінки фінансових ризиків банків, можливості кількісної та якісної оцінки, простоти розрахунків, часу аналізу, точності результатів тощо [8,12].

Порівняльна характеристика існуючих методів кількісної та якісної оцінки фінансових ризиків наведено в табл. 1.7. [3].

Таблиця 1.7

Переваги і недоліки методів кількісної та якісної оцінки фінансових ризиків банку

<i>Метод</i>	<i>Переваги</i>	<i>Недоліки</i>
<i>Якісні методи</i>		
Експертний метод	ефективний за відсутності достовірної інформації чи її недостатності, детальна інформація, індивідуальний підхід, розгляд впливу кризових явищ	суб'єктивний характер, відсутність систематичного збору інформації; відсутність узагальнених даних
Метод аналогій	Незначні витрати в виконанні, процес універсальність, розрахунок максимальних втрат	Важко створити умови, в якому воно повторилося б минулий досвід тривалість аналізу, спотворення оцінки
<i>Кількісні методи</i>		
Статистичний метод (Монте-Карло», метод VaR, модель багатофакторної кореляції)	Високий рівень визначення розмірів втрати та їх вірогідність настання, об'єктивний характер	Необхідність обробки великого обсягу статистичної інформації, тривалість оцінювання
Аналітичний метод (стрес-тестування, тривалість, аналіз GAP, Метод EVE, метод NII)	Наявність факторного аналізу параметрів, об'єктивний характер, прогнозування	Трудомісткість

Джерело: [3]

Експертні методи групової оцінки поділяються на такі групи: Експертні методи оцінки є одним із основних класів науково-технічних методів прогнозування і ґрунтуються на припущенні, що існує відповідна модель майбутнього розвитку, яку потрібно прогнозувати. Може бути створено на основі експертного висновку [13].

Метою цього методу є створення ретельно перевіреної програми послідовних індивідуальних досліджень, спрямованих на зменшення групового впливу, який виникає під час співпраці експертів.

Найважливішим принципом є анонімність опитування. Аналітики обробляють інформацію на кожному етапі експертного дослідження з метою формування думок і поглядів на досліджувану тему. Однак цей метод не може повністю об'єднати думки. При проведенні опитування в письмовій формі зменшується елемент навіювання та адаптації до думки більшості. Експертне опитування проходить у кілька частин. У кожному раунді експерти повинні дати оцінку певному явищу [13].

Після кожного раунду рейтинги ранжуються та визначається медіана. Це гарантує, що оцінки є максимально близькими. Метод Delphi дозволяє отримати більш надійні групові рейтинги, ніж арифметичне усереднення рейтингів або групове обговорення. Недоліком цього методу є те, що він не може повністю виключити взаємовплив експертів.

Метод програмного прогнозування є комбінацією методів Delphi та PERT. Це використовується для визначення ймовірності того, що подія відбудеться, і для оцінки часу, коли ця подія ймовірно відбудеться [13].

Евристичний метод прогнозування – полягає в отриманні прогностичної оцінки суб'єкта шляхом систематичного опитування висококваліфікованих фахівців у вузькій науковій галузі та підданні її спеціальній обробці [13].

Методи колективної генерації ідей: Метод «мозкового штурму» — це лавиноподібний процес, у якому висловлені ідеї викликають позитивні відгуки, як творчі, так і критичні (негативні відповіді заборонені).

Метод кваліметрії. Кваліметрія стосується структурування об'єкта дослідження (об'єкт як ціле – це перший рівень спільності), його поділу на складові (другий рівень) і подальшого поділу компонентів.

Методи аналогії дозволяє визначити відношення еквівалентності (відповідності, подібності) між двома системами, що розглядаються, на основі деяких ознак. У широкому розумінні аналогія є важливою евристикою для вирішення творчих завдань. Використання аналогії є проміжною ланкою між інтуїтивним і логічним мисленням. Під час вирішення творчих завдань використовуються конкретні та абстрактні аналогії.

Як правило, статистичні методи ризику використовуються для оцінки кредитного ризику. Аналітичні методи використовуються для оцінки ринкового ризику та ліквідності. Ці методи базуються на теорії випадкового розподілу значень ймовірності.

В основі методів оцінки статистичної лежить ряд понять [3]:

- Середнє математичне сподівання - це значення величини події, пов'язаної з невизначеною ситуацією:

$$\bar{r} = \sum_{i=1}^n r_i p_i ,$$

де r - захід, що має ряд можливих результатів; n - число можливих результатів; r_i - певний результат подій; p_i - ймовірність кожного результату подій.

- дисперсія, яка характеризує ступінь коливання досліджуваного показника:

$$\sigma^2 = \sum_{i=1}^n (R_i - \bar{R})^2 \times P_i,$$

де σ^2 – дисперсія; R_i - конкретне значення можливих варіантів очікуваного доходу по розглянутій операції; $\bar{R}$ - середнє очікуване значення доходу по розглянутій операції; P_i - можлива частота (ймовірність) отримання окремих варіантів очікуваного доходу по фінансовій операції; n - число спостережень.

Одним із найефективніших статистичних методів є метод Монте-Карло. Він використовується для моделювання явищ, де є велика невизначеність у вхідних даних. Цей метод поєднує аналіз чутливості та аналіз розподілу ймовірностей вхідних змінних. «Монте-Карло» дозволяє аналізувати та оцінювати різні «сценарії» реалізації ризику та враховувати різні фактори в одному підході [3,14].

Для кількісної оцінки ринкового ризику використовуються методи VaR. Цей метод побудований на статистичних даних про ринкову волатильність кожного фактора та їх взаємозв'язок і дозволяє розрахувати ринкову вартість відкритих позицій, які з певною ймовірністю піддаються ризику.

Популярність методу VaR пояснюється тим, що цей метод має багато переваг. Це означає, що ризик можна оцінити в діапазоні можливих втрат по відношенню до ймовірності їх виникнення. Вимірює ризик різних ринків універсальним способом. Агрегує ризик окремих позицій в єдине значення для всього портфеля активів, враховуючи про кількість позицій та волатильність ринку інформацію [3,15].

В даний час існує кілька типів методик VaR.

– найпоширенішим методом параметричного оцінювання є варіаційно-коваріаційна модель.

З'ясовуються причини недостатньої інтеграції джерел доходу, наявності невикористаних резервів та ефективності використання ресурсів. Визначаються економічні наслідки впровадження банківських продуктів, визначаються прибуткові витрати та визначаються шляхи зниження ризику.

Методи стрес-тестування використовуються для аналізу ринкових ризиків у банківській галузі. Метод полягає в оцінці відкритих позицій, що належать до

груп ризику, та визначенні величини шоку змін факторів зовнішнього середовища. Стрес-тестування дозволяє визначити суму збитків або доходів, які отримав би банк, якби події розвивалися за встановленим сценарієм (цей метод використовується для всіх видів фінансових ризиків) [3,17].

Тому метою стрес-тестування є оцінка та виявлення здатності банку протистояти ризикам та негативним змінам на фінансових ринках.

Основні цілі стрес-тестування такі [3,17,21,22]:

1. Значні коливання внутрішніх та зовнішніх процентних ставок за кредитами і цінними паперами.
2. Суттєві зміни курсу валют і банківських металів.
3. Ризик дефолту за портфельними та особистими кредитами.
4. Негативна динаміка розміру та структури капіталу банку.
5. Високий ризик зниження ліквідності та можливого банкрутства банку.
6. Виникнення системного ризику через суттєве зниження ліквідності або втрату капіталу.

Окрім стрес-тестування, для аналізу фінансових ризиків можуть використовуватися методи дюрації. Дюрація визначає, наскільки чутлива вартість фінансового інструменту до змін процентних ставок. Чим довший період дюрації, тим більша чутливість вартості фінансового інструменту до змін процентних ставок [3,17].

Різниця між середніми строками погашення активів і пасивів відображає обрану банком стратегію управління ринковими ризиками. Коли дисбаланс дюрації стає додатним, економічна вартість банку змінюється в протилежному напрямку до процентних ставок. Дисбаланс тривалості викликає зміну економічної вартості в тому ж напрямку, що й зміна процентних ставок [3,17].

Для оцінки ринкового ризику банки використовують метод EVE (Economic Value of Equity), який показує можливі зміни чистої приведеної вартості активів і зобов'язань у результаті зміни ринкових процентних ставок. Також використовують метод NII (Net Interest Income), що відображає можливі зміни

чистого процентного доходу банку протягом певного періоду часу, що призводить до відповідної зміни капіталу банку [3,23].

За допомогою SWOT (метод якісного та кількісного аналізу оцінки фінансових ризиків банків) можна визначити потенціал банку див. табл. 1.8) [3,24].

Основні методи оцінки банків за методологією SREP, розглянуті через чотири елементи, представлені на рис. 1.4 [12].

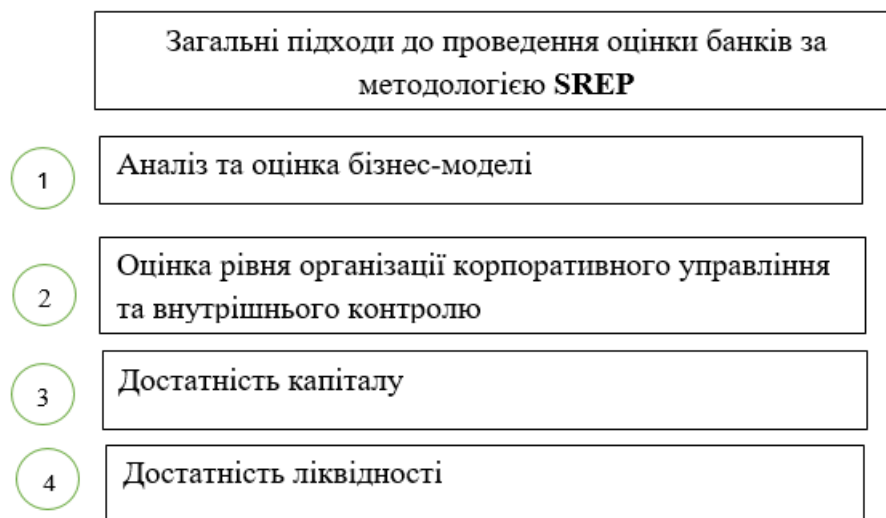

Рис. 1.4. Загальні підходи до оцінки ризиків за методологією SREP

Джерело: складено автором за даними [12]

Розглянемо загальні підходи за методологією на рис. 1.4. [12].

Аналіз та оцінка бізнес-моделі передбачають визначення її життєздатності та стійкості стратегії розвитку банку. Життєздатність бізнес-моделі оцінюється за здатністю банку генерувати прийнятний рівень доходу протягом наступних 12 місяців, враховуючи показники ефективності, фінансової структури та операційної відповідності. Стійкість стратегії розвитку оцінюється за здатністю банку генерувати прийнятний рівень доходу відповідно до затвердженої стратегії та бізнес-плану на найближчі три роки, з урахуванням минулої реалізації стратегії.

Оцінка рівня організації корпоративного управління та внутрішнього контролю банку базується на ефективності його функцій, враховуючи результати оцінки за такими факторами:

- Загальна корпоративна система управління.

- Корпоративна культура та культура ризику.
- Організаційна структура та функції органів управління (спостережна рада банку та рада директорів).
- Політика та практика компенсації.
- Система управління ризиками.
- Система внутрішнього контролю.

Достатність капіталу. Оцінка ризику капіталу спрямована на визначення того, чи достатній капітал (його розмір і структура) для покриття основних видів ризиків, таких як кредитний, процентний, ринковий та операційний ризики, протягом наступного періоду. Також це включає визначення необхідних дій для усунення можливого дефіциту капіталу.

Достатність ліквідності. Метою оцінки ліквідності є визначення того, чи вистачає ліквідних активів для покриття ризиків ліквідності та рефінансування, пов'язаних з операціями банку. Також визначаються заходи, необхідні для усунення можливого дефіциту ліквідності.

Оцінка НБУ адекватності та ефективності систем управління ризиками банків є частиною процесу наглядової перевірки та оцінки (SREP).

У рамках цієї концепції НБУ почав запроваджувати новий інструмент нагляду, який базується на оцінці банків шляхом оцінки їхніх ризиків та якості управління ними (ризик-орієнтований підхід). Підхід, що ґрунтується на оцінці ризиків, передбачає розуміння ризиків, з якими стикається організація, та створення механізмів для контролю цих ризиків на основі визначення пріоритетності шкоди, яку вони можуть завдати. Цей підхід (RBA) часто використовується групами відповідності, щоб зосередити зусилля на основі рівня ризику.

Рис. 1.5. Характеристика балів загальної оцінки SREP

Джерело: [12]

Висновки до розділу 1.

1. У банківській системі, особливо в умовах фінансової нестабільності, існують численні фінансові ризики, які можуть вплинути на функціонування та фінансову стабільність банків.

2. Від розвитку банківського сектору залежить стабільність фінансової системи і стабільне функціонування банків. Банківська система завжди перебуває під впливом фінансових ризиків, оскільки вони є найбільш поширеними та можуть мати значний вплив на банківські операції.

3. Фінансовий ризик є невід'ємною частиною банківських операцій і тому вимагає постійного моніторингу та оцінки, але в цілому він може становити неприйнятний рівень ризику для банківської системи.

4. Поняття фінансового ризику визначається як ризик, пов'язаний з можливою втратою фінансових ресурсів (грошей). Фінансові ризики передусім пов'язані зі змінами на фінансових ринках та економічними змінами.

5. Концепція управління ризиками – це процес, за допомогою якого банки розпізнають (ідентифікують) ризики, оцінюють їхню значимість, контролюють їх, керують своїми ризиковими позиціями та розглядають зв'язки між різними категоріями (типами) ризиків

6. Структурована система управління ризиками - це набір добре задокументованих і затверджених політик, методів і процедур для управління ризиками, а також впровадження систематичного процесу для виявлення, вимірювання, моніторингу, контролю та пом'якшення всіх ризиків. Типи ризиків охоплюють усі організаційні рівні.

7. Розглянуто групи фінансових ризиків та їх поняття: кредитний, ліквідності, ринковий.

8. Встановлено цілі управління фінансовими ризиками, які сприятимуть збільшенню вартості капіталу банку, забезпечуючи при цьому досягнення цілей багатьох зацікавлених сторін.

9. Визначена організація та процес в системі управління ризиками в банках України яка являє собою в розподілі обов'язків між підрозділами Банку за моделлю трьох напрямків захисту: на рівні бізнес-підрозділів банку; на рівні підрозділу управління ризиками та підрозділу комплаєнс-контролю; на рівні підрозділу внутрішнього аудиту для перевірки та оцінки ефективності системи управління ризиками.

10. Досліджено методичні підходи до оцінки фінансових ризиків в банках до яких відносять такі як: експертний метод, метод аналогій, статистичний метод (Монте-Карло», метод VaR, модель багатофакторної кореляції), аналітичний метод (стрес-тестування, тривалість, аналіз GAP, метод EVE, метод NII).

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ТА АНАЛІЗ МЕТОДІВ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ В
БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ**2.1. Методи побудови карти ризиків в банківській системі**

Карта ризиків як інструмент оцінки ризиків. Карти ризиків включають:

- Аналітичні інструменти для виявлення, аналізу та візуалізації ризиків у фінансовій системі.
- Інструменти комунікації, які загрожують фінансовій стабільності.
- Може використовуватися на додаток до інших інструментів для застосування інструментів макропруденційної політики.

Оновлена НБУ карта ризиків представлена на рис. 2.1[26].

Попередня карта ризиків	VS	Оновлена карта ризиків
– Значною мірою залежала від експертних суджень фахівців НБУ. – Відображала оцінку рівня ризиків на горизонті 6 місяців. – Відображала ризики банківського сектору.		– Залежить виключно від кількісних індикаторів. – Відображає оцінку рівня ризиків на горизонті найближчого року. – Включає оновлений перелік ризиків: до фінансових ризиків додано макроекономічний ризик, виключено юридичний ризик. – Охоплюючи ширший спектр ризиків та їх індикаторів, відображає ризики фінансового сектору загалом.

Рис. 2.1. Вдосконалена карта ризиків НБУ

Джерело: [26]

Цей інструмент було вдосконалено з урахуванням методологій відображення інших центральних банків. Тому майбутні оцінки ризиків спиратимуться виключно на кількісні показники.

Перелік ризиків створено на основі досвіду інших центральних банків, важливості цих ризиків у функціонуванні фінансової системи України.

Оновлена карта ризиків представлена на рис. 2.2.

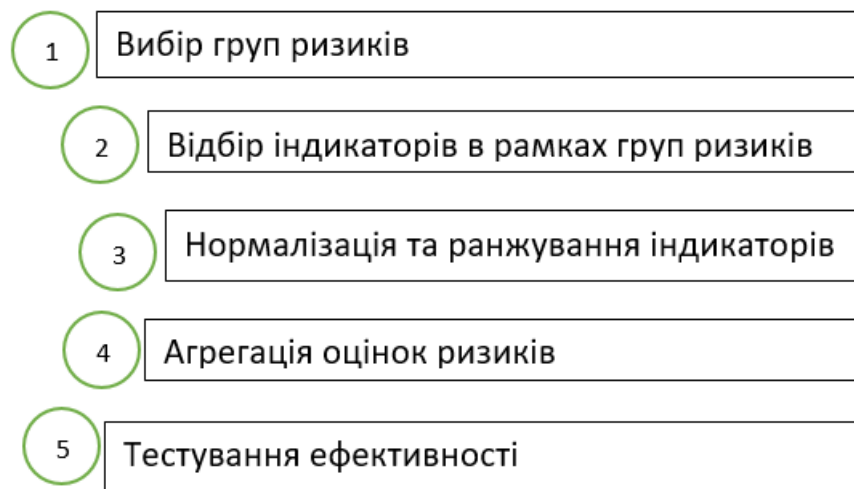

Рис. 2.2. Методологія побудови оновленої карти ризиків

Джерело: розроблено автором на основі [26]

Методологія – I. Вибір груп ризиків [26,30]

1. Макроекономічний ризик

- Включає індикатори, які допомагають відстежувати зростання ризиків у реальній економіці.

- Уповільнення економічного зростання, високий рівень державного боргу та бюджетного дефіциту можуть негативно вплинути на стабільність фінансового сектору, зокрема на платоспроможність позичальників, якість активів та прибутковість кредитних установ [26,27].

Кредитний ризик для домогосподарств та нефінансових корпорацій

– Відображає необхідність створення додаткових резервів за такими кредитами. перспективу зміни рівня проблемних кредитів у портфелі банків.

З огляду на відмінності в розвитку кредитування домогосподарств і нефінансових підприємств, які спостерігаються в Україні, їх кредитний ризик аналізується окремо.

Ризик капіталу та його достатність

– Ризик, пов'язаний із співвідношенням власного капіталу.

– Оцінюється здатність банку протистояти шокам і надавати достатній капітал для покриття збитків.

Ризик ліквідності

- Визначає здатність банків своєчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання перед вкладниками і кредиторами.

Валютний ризик показує, як тенденції на валютному ринку впливають на результати діяльності банків.

2. *Методологія відбір індикаторів [26,30].*

Карта заснована на широкому спектрі показників, які використовуються іншими центральними банками.

І вона була доповнена важливими показниками для України (наприклад, містить широкий спектр показників, що характеризують валютний ризик).

Значення показника розраховується на основі щоквартальних даних, починаючи (або з моменту його появи). Джерелами даних є статистичні дані Національного банку, Державної служби статистики, Міністерства фінансів та агентства Information sapiens.

Остаточний список показників формується з урахуванням можливості завчасного інформування про накопичення і реалізації ризиків на майбутній рік.

Розглянемо концепцію типів ризиків [26,30]:

- Макроекономічний ризик відображає рівень загрози, що виникає в реальному секторі економіки та фіскальній сфері;
- Кредитний ризик у домашньому та корпоративному секторах відображає перспективи зміни рівня проблемних кредитів у портфелі банків та необхідність додаткової підготовки таких кредитів.;
- Ризик достатності капіталу також оцінює здатність банку забезпечити належний рівень капіталу, а також здатність банку забезпечити належний рівень капіталу для амортизації потрясінь і покриття збитків.
- Ризик прибутковості оцінюють здатність банку генерувати чистий прибуток;
- Ризик ліквідності вказує на здатність банків повністю і в строк виконувати свої зобов'язання перед вкладниками і кредиторами;
- Валютний вказує, наскільки тенденції на валютному ринку впливають на результати діяльності банків.

3. *Методологія ранжування індикаторів [26,30].*

Для кожного показника формується порогова шкала, яка складається з діапазону в 10 балів. Діапазон визначається таким чином, щоб діапазони значення показника рівномірно розділені.

У деяких випадках для поліпшення оцінок за аналогічними принципами використовувалися Історичні (діапазон) дані з порівнюваних країн (країн, що розвиваються і торгових партнерів). При необхідності підсумкове значення коригувалося з урахуванням думки експертів.

За ступенем важливості-найвищий бал в 10 балів (темно-червоний) вказує на значний рівень ризику, найменший бал в 1 бал (темно-синій) вказує на шкалу оцінки ризику від 1 до 10 балів :

Рис. 2.3. Шкала оцінки фінансових ризиків

Джерело: [26]

Оцінки відображають очікування щодо реалізації ризиків у майбутньому році, але різні ризики можуть бути реалізовані в різні періоди часу.

Отримана кольорова схема сприяє легкому інтерпретуванню рівня ризику кожного окремого показника.

4. *Методологія агрегація оцінок ризику*

Оцінка ризику кожної групи здійснюється шляхом обчислення середнього арифметичного значень оцінок показників у цій групі.

Оцінка ризику кожної групи здійснюється шляхом обчислення середнього арифметичного значень показників (ідентифікаторів) у цій групі.

$$\text{Агреговане значення ризику} = \frac{\text{Оцінка ризику індикатору 1} + \dots + \text{Оцінка ризику індикатору } N}{N}$$

5. *Методологія тестування ефективності [26]*

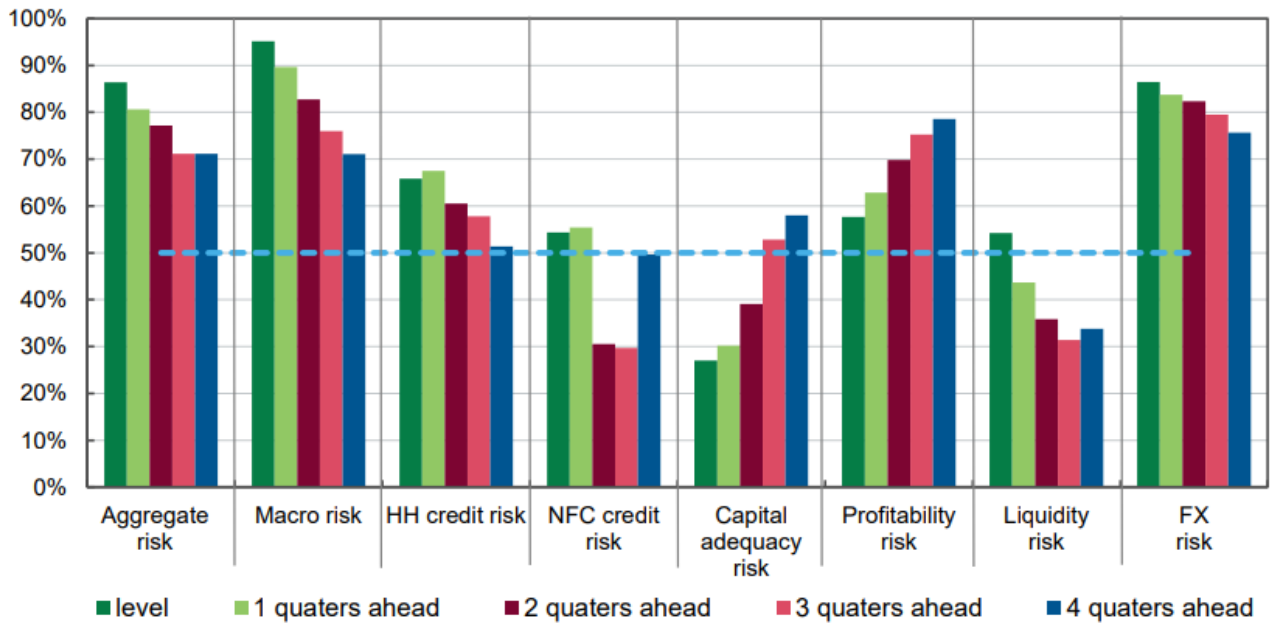

Рисунок 2.4. Методологія тестування ефективності

Джерело: [26]

Один набір ризиків краще відображає рівень ризику під час кризових ситуацій, інший забезпечує раннє попередження. Нижчі значення AUROC для деяких ризиків були спричинені суперечливими даними та коротшими часовими рядами.

2.2. Аналіз системних ризиків в системі банків України

Проаналізовано системні (фінансові) ризики в банківській системі відповідно до карти ризиків за період 2019-2023 рр.

У банківській системі існує багато фінансових ризиків, які можуть вплинути на функціонування банку та його стабільність, особливо в ситуаціях фінансової нестабільності. Згідно з картою ризиків, розробленою НБУ (табл. 2.1), був проведений аналіз фінансових ризиків, який характеризує кількісні показники [26,30].

Для кожного показника (табл. 1.1) формується порогова шкала, що складається з 10 діапазонів. Шкала оцінки ризику - від 1 до 10, найвищий бал з

10 вказує на критичний рівень ризику, а найменший з 1 вказує на його несутєвість [26].

Таблиця 2.1

Групи ризиків та їх індикатори

Ризик	Індикатори
Макроекономічний	– Зміна реального ВВП, р/р Прогноз зміни реального ВВП, р/р – Валовий зовнішній борг до ВВП – Сальдо рахунку поточних операцій до ВВП – Зовнішній державний та гарантований борг до ВВП – Вартість 5-річних CDS суверенних єврооблігацій
Кредитний домогосподарств	– Валові роздрібні кредити банків до ВВП – Валові роздрібні кредити банків до наявного доходу – Коефіцієнт обслуговування боргу – Частка прострочених понад 30 днів кредитів – Індекс економічних очікувань – Очікувана зміна якості кредитів домогосподарств
Кредитний корпорацій	– Чисті корпоративні кредити банків до ВВП – Валовий борг до EBITDA – Рентабельність капіталу НФК – Коефіцієнт покриття відсотків НФК – Частка дефолтів підприємств – Індекс ділових очікувань – Очікувана зміна якості кредитів підприємств
Достатності капіталу	– Норматив достатності регулятивного капіталу – Норматив достатності основного капіталу – Чисті непрацюючі кредити до капіталу – Основний капітал до чистих активів
Прибутковості	– Рентабельність капіталу – Рентабельність активів – Чиста процентна маржа – Вартість ризику (cost-of-risk) – Cost-to-income ratio
Ліквідності	– LCRBB – Частка високоліквідних активів – Чисті кредити до депозитів – Очікувана зміна ризику ліквідності
Валютний	– Волатильність курсу гривні до дол. – Міжнародні резерви до обсягу імпорту – Чиста відкрита валютна позиція до регулятивного капіталу – Девальваційні очікування підприємств – Індекс девальваційних очікувань домогосподарств – Зміна валютного ризику банків

Джерело: НБУ [26,30]

Рівні фінансових ризиків в банківському секторі розглянуто у табл. 2.2.

Макроекономічний ризик.

У 2022 році макроекономічний ризик підвищився на 3 пункти в порівнянні з 2021 роком і складав 8 рівень загрози. За цей період економіка країни проходила через глибоку кризу. Під час війни співвідношення державного боргу до ВВП зросло з 43,3% у 2021 р. до 71,6% у 2022 р. [31].

Таблиця 2.2

Рівні фінансових ризиків в банківському секторі

Роки	Макро економіч ний ризик	Кредитний ризик домогоспода рств	Кредитний ризик корпоратив ного сектору	Ризик капіт алу	Ризик прибутков ості	Ризик ліквідно сті	Валют ний ризик
Рівні ризиків							
2021	5	4	3	4	3	4	4
2022	8	5	8	6	5	3	5
2023	7	4	5	5	1	2	4
06.2024	8	4	5	6	1	2	4
Агрегов ане значенн я ризику	7	4,25	5,25	5,25	2,5	2,75	4,25

Джерело: складено автором за даними [26,28,29]

Дані табл. 2.2 дозволяють провести аналіз стану фінансових ризиків за період 2021-06.2024 рр.:

У грудні 2023 році він знизився на 1 пункт, але залишився на високому рівні ризику. Станом на 06.2024 знову спостерігається підвищення на 1 пункт, що вказує на наближення найвищого рівня ризику. Уповільнення темпів відновлення економіки, викликане перебоями в енергетичному секторі, сприяло погіршенню ситуації. Крім того, співвідношення дефіциту державного бюджету до ВВП і зовнішнього боргу залишається високим. Крім того, ризики зростають в 2023/1-10 році досяг 66,3 мільярда доларів, а в 2022/1-10 році спостерігався профіцит у розмірі 77,3 мільярда доларів [32].

Загальний збільшився зовнішній борг України з початку 2024 року на 66,3 мільярда доларів, з 1 161,5 мільярда ієн до 167,8 мільярда ієн. Що стосується

ВВП, то на кінець 1 кварталу 2024 року обсяг боргу збільшився з 90,4% до 91,91%.

У державному секторі зовнішній борг підвищився в першому кварталі 2024 року на 16,6 мільярда доларів, досягнувши 1 049 мільярдів або на 57,4% ВВП. Водночас борг приватного сектора скоротився на 0,3 мільярда доларів з початку року, до 62,9 мільярда або на 34,5% ВВП.

Зовнішній борг сектору державного управління збільшився на 770 млрд. до 1103,1 млрд. доларів США, або 56,4% ВВП) через дію різноспрямованих факторів, основним з яких стало чисте залучення кредитів від міжнародних партнерів на суму 8,3 млрд. доларів [33]. Завдяки міжнародної фінансової підтримки ці ризики послаблюються.

Станом на 2021-06.2024 рік кредитний ризик домогосподарств залишається помірним на рівні 4. У 2022 році великі банки дещо погіршили свої очікування щодо якості свого кредитного портфеля та економічного становища населення. Однак відсоток простроченої дебіторської заборгованості за цей період знизився. Проте зменшилася частка прострочених кредитів за цей період. Частка проблемних кредитів стабільна на рівні 38,94%: це все ще вище довоєнного рівня (9-9,5%), але необхідно враховувати динаміку рівня проблемних кредитів державних банків [34].

В Україні частка непрацюючих кредитів (прострочених позик) в банківському секторі станом на 2024-3-1 рік досягла 36,6%, що на 2-1 процентний пункт нижче показника в 0,2. Сума прострочених кредитів у травні скоротилася на 788 млн грн, а сума кредитів, наданих банками, збільшилася на 2,8 мільярда гривень [35].

Станом на червень 2024 рік роздрібний портфель і очікування банків з цього приводу покращилися, але, навпаки, економічні очікування погіршилися: 37% населення були задоволені добробутом своїх сімей, 47% - як не поганий і не добрий, 14% - як добрий [36].

Кредитний ризик корпоративного сектору.

Кредитний ризик корпорацій у грудні 2021 знизився на 2 пункти і складав 3 рівень, це відбулося за рахунок зменшення боргу навантаження на бізнес та підвищення якості оцінки кредитного портфелю банків. Тобто, стан корпоративного сектору поліпшився, прибутки підприємств зросли[37,38].

У грудні 2022 році кредитний ризик корпорацій наблизився до найвищого 8 рівня. Ситуація у реальному секторі залишалася складною, частка дефолтів зростала.

Українські підприємства та організації отримали прибуток від звичайної діяльності до оподаткування в сумі 88,48 млрд грн, що в 12,6 раза менше, ніж минулого року. Частка збиткових підприємств торік зросла до 33,8% (порівняно з 26,7% у 2021 році), а їх загальний збиток за рік зріс у 4 рази – з 232,8 млрд грн до 928,2 млрд грн. [39].

Спостерігається збільшення боргового навантаження оскільки кредитні ставки підвищилися до 14,0%. [40].

Кредитний ризик корпорацій у 2023 році знизився на 3 пункти до 5 рівня і залишався незмінним до 06. 2024 року, завдяки поліпшенню фінансового стану підприємств та зниженню рівня дефолтів. Втім компанії очікують скорочення ділової активності оскільки індекс ділових очікувань підприємств становив 99.5 % порівняно зі 103.0% у I кварталі 2024 року [41].

спостерігалось певне відновлення кредитування корпоративного сектора станом на 17.04.24 порівняно з 17.04.23 – на 2,4% або на 17,9 млрд грн та розширення кредитування населення (на 16% або на 32,88 млрд грн відповідно). Відновлення триває: ситуація в економіці та фінансових ринках [42].

Ризик капіталу. Переважна більшість українських банків за 2022 рік зберігало достатній капітал, попри повномасштабну війну. Це пояснюється кількома чинниками: банки мали значний запас капіталу, зокрема було сформовано буфер для роздрібного незабезпеченого портфеля, який банки змогли використати. Проте поточні показники капіталу не повністю відображали втрати банків внаслідок війни. Банки повільно нарощували кредитні резерви, особливо в корпоративному сегменті. Протягом досліджуваного періоду ризик

капіталу залишався помірним на рівні 6. Загальний регулятивний капітал банків почав безперервно зростати в жовтні 2022 року. З цього часу до 01.07.2023 він зріс на 28% до 251,5 млрд грн. За цей же період суттєво зріс показник адекватності регулятивного капіталу до 24,3% і показник адекватності основного капіталу до 14,81%. [43].

Станом на 06.2024 рік достатність регулятивного капіталу українських банків залишається високою, у середньому вона більш як вдвічі перевищує мінімальні вимоги. Співвідношення власного капіталу та чистих активів банків перевищує 10%. Тож банки мають достатньо власних коштів для покриття ризиків діяльності, запас капіталу сектору залишається значним, а ризик середнім [29].

Ризик прибутковості.

У 2021 році платоспроможні банки отримали чистий прибуток у розмірі 77,5 млрд грн, що майже вдвічі більше, ніж у 2020 році (39,7 млрд грн) і на 33% більше, ніж у докризовому 2019 році (58,4 млрд грн). Рентабельність капіталу сектору зросла до 35,2% порівняно з 19,2% у 2020 році. Збитки п'яти банків склали 0,4 млрд грн. [44]. У 2022 році платоспроможні банки отримали чистий прибуток у розмірі 24,7 млрд грн, що значно менше порівняно з 77,5 млрд грн у 2021 році. Рентабельність капіталу сектора знизилася до 10,9% порівняно з 35,1% у попередньому році. Збитки 21 банку склали 20,8 млрд грн. [45].

У 2023 році чистий прибуток платоспроможних банків становив 86,5 млрд грн, що майже вчетверо більше, ніж у 2022 році, і на 12% більше, ніж у 2021 році до повномасштабного вторгнення. Рентабельність капіталу в банківському секторі на 1 січня 2024 року становила 31,6% порівняно з 9,7% роком раніше. Станом на 1 січня 2024 року 63 Лише сім банків були збитковими, із загальним збитком 245 млн грн. [46].

У I кварталі 2024 року платоспроможні банки отримали 40,5 млрд грн чистого прибутку або на 18% більше за відповідний показник 2023 року. Рентабельність капіталу банківського сектору станом на 1.04.2024 року

становила 51,1%. Вісім банків із 63 платоспроможних банків були збитковими із сукупним збитком 111 млн грн. [47].

Ризик ліквідності.

У 2021 року ризик ліквідності дещо посилювався, проте залишався помірним на 4 рівні і вже на протязі 2022 року спостерігається зниження на один пункт. Коефіцієнти покриття ліквідністю в усіх валютах за 2021 р. - 242%, 2022 р. - 306%. Ліквідність банківського сектору надалі зростала впродовж 2023-0.5.2024 рр. Ризик ліквідності послабився до низького рівня -2. Коефіцієнт значно перевищує нормативи у 2023 році - 386%, та станом на 05.2024 - 376%, що вище від оптимального значення 100% і в черговий раз підтверджує профіцит ліквідності у системі банків України. Частка високоліквідних активів у активах сектору у 2023 році складала близько 50% активів банків, на 05.2024 близько 42%. Тобто стійкість фінансових установ до ризиків ліквідності надвисока [46].

Валютний ризик.

За період, що досліджується стан валютного ризику можна визнати помірним на 4 рівні. Загалом з початку 2024 року та з 19 квітня 2024 року до кінця 2023 року гривня щодо долара США подешевшала на 4,3%. Зростання на 3,9% порівняно зі значенням на кінець 2022 року, та на 34,1% порівняно з аналогічним періодом 2022 року. Порівняно з кінцем 2023 року готівкова гривня до долара США подешевшала на 5% порівняно з квітнем 2024 року. З початку року, станом на 22 квітня 2024 року, НБУ продав на міжбанківському валютному ринку 7,4 млрд дол.

Українські банки продовжують нарощувати зовні активи. Так, у першому кварталі 2024 року банки збільшили свої зовнішні чисті активи на 1,0 млрд доларів США. Загалом з початку 2023 року чисті активи банків зросли на \$3,6 млрд. доларів.

Банки не тільки накопичують внутрішню гривневу ліквідність, вони ще її активно складують у валютних активах. В лютому-квітні 2024 р. близько 90% нової гривневої ліквідності в системі було конвертовано в іноземну валюту, тоді як в середньому за 2023 рік даний коефіцієнт становив лише 73%.

У результаті валютні резерви, які складаються виключно з міжнародної допомоги, витрачаються надмірно на підтримку обмінного курсу. За роки війни Україна отримала 83,8 млрд дол. доларів зовнішньої допомоги станом на 22.04.2024. З цієї суми НБУ витратив близько \$60 млрд на підтримку курсу. Іншими словами, монетарна стабільність країни підтримується виключно завдяки потокам зовнішньої допомоги [49].

Карта фінансових ризиків 2020-2021 рр. див. рис. 2.4.

Рис. 2.4. Карта фінансових ризиків, грудень 2020- червень 2021 рр.

Джерело: [50]

Проведемо аналіз ризиків фінансового сектору за період грудень 2020 – червень 2021.

1. Макроекономічні ризики знизилися (-1). Це підтверджується позитивними прогнозами ВВП і зниженням вартості п'ятирічних суверенних цінних паперів CDS.
2. Кредитний ризик домогосподарств не змінювався і залишався помірним з другої половини 2020 року.
3. Ризик капіталу залишався незмінним. Його пом'якшують високі коефіцієнти достатності капіталу та збільшують відносно низький коефіцієнт левериджу (за винятком позабалансових активів).

4. Ризик прибутковості залишався не зміним. Погіршувалася операційна ефективність банків, але показники прибутковості залишаються високими.

5. Ризик ліквідності не змінюється і залишається на найнижчому рівні. Особливо цьому сприяє стрімке зростання депозитів населення.

6. Валютний ризик залишався незмінним. Це все завдяки достатньому рівню золотовалютних резервів та низькій волатильності обмінного курсу, і позитивним ринковим очікуванням валютні ризики залишаються помірними.

*НБУ оцінює ризики за шкалою від 1 до 10, де 1 – найнижчий рівень ризику, 10 – найвищий рівень ризику.

Карта ризиків фінансового сектору червень 2022- грудень 2022 рр. див. рис. 2.5 [28].

**НБУ оцінює ризики за шкалою від 1 до 10, де 1 – найнижчий рівень ризику, 10 – найвищий рівень ризику.*

Рис. 2.5. Карта фінансових ризиків червень 2022- грудень 2022 рр.

Джерело:[28]

Проведемо аналіз ризиків фінансового сектору за червень 2022- грудень 2022 рр.

1. Макроекономічні ризики не змінюються. Економіка переживає глибоку кризу з високим рівнем державного боргу та дефіциту бюджету порівняно з ВВП.

2. Кредитний ризик домогосподарств зменшився (-1) завдяки низькому борговому навантаженню. Водночас значні кредитні втрати підвищили рівень ризику.

Корпоративний кредитний ризик залишається без змін. Ситуація в реальному секторі складна, очікування бізнесу песимістичні, відсотки дефолтів зростають.

3. Ризик капіталу залишається без змін: більшість банків все ще зберігали значний запас надійності та доповнювали капітал прибутками цього року. При цьому ризик втрати кредиту продовжує існувати.

4. Ризик прибутковості зменшується (-2) завдяки збільшенню доходної бази та покращенню діяльності банку. Однак витрати за резервування продовжуватимуть і надалі.

5. Ризик ліквідності знизився (-1). Капітал банків стабільний. Обсяг високоліквідних активів збільшився, але деякі банки мають проблеми з ліквідністю.

6. Валютний ризик зменшився (-2) в основному за рахунок зменшення валютних коливань та відновлення міжнародних резервів.

Карта фінансових ризиків грудень 2022 - червень 2023 рр. див. рис. 2.6.

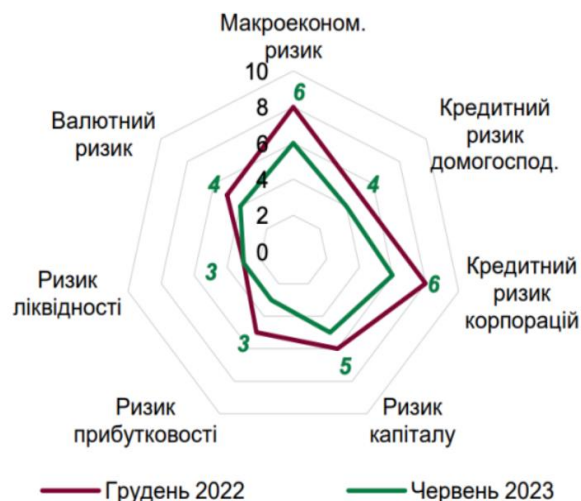

Рис. 2.6. Карта фінансових ризиків за грудень 2022 - червень 2023 рр.

Джерело:[51]

Проведемо аналіз ризиків фінансового сектору за грудень 2022- червень 2023 рр.

1. Макроекономічні ризики зменшуються (-2) завдяки стабільності енергетичної системи та посиленню внутрішнього попиту. Проте державний бюджет і співвідношення залишаються високими.

2. Кредитний ризик домогосподарств дорівнював (-1) через реальне покращення якості кредитного портфеля. Кредитний портфель зменшився тому що боргове навантаження населення дещо зменшилось,.

3. Корпоративний кредитний ризик зменшився (-2), а також корпоративний борговий тягар. Економічні очікування бізнесу покращилися. Проте показники конвертації кредиту в безнадійну залишаються високими.

4. Ризик капіталу зменшився (-1) завдяки прибутку банку. Враховуючи скорочення кредитного портфеля. Та скасування НБУ підвищених коефіцієнтів ризику для незабезпечених споживчих кредитів, показники капіталу залишаються високими.

Тиск на капітал був створений безнадійними військовими позиками, які були накопичені лише частково.

5. Ризик прибутковості був зменшений до рівня (-2). Ефективність роботи банків залишається високою. Висока прибутковість галузі зумовлена в основному значним зростанням процентних доходів за рахунок вільних грошових вкладень у ЦП та зменшенню вилучення резервів порівняно з попереднім роком.

6. Ризик ліквідності залишався не змінним. Банки підтримують високу ліквідність і нараощують капітал клієнтів.

7. Валютний ризик зменшився (-1). Обмінний курс готівки наблизився до курсу іншої готівки. Завдяки фінансовій підтримці міжнародні резерви продовжували збільшуватися. Очікування щодо курсу покращилися.

Карта фінансових ризиків за період 12.2023 - червень 2024 рр. див. рис. 2.7 [29].

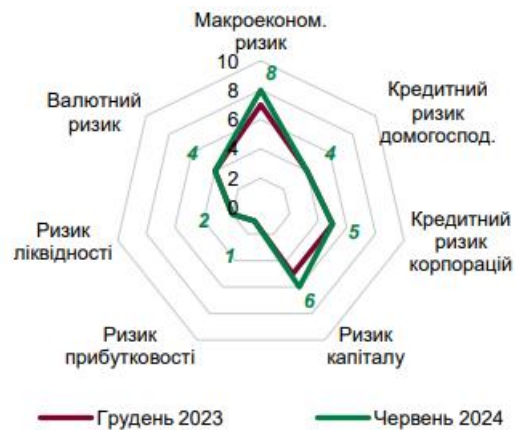

Рис. 2.7. Карта фінансових ризиків

Джерело: [29]

Проведемо аналіз ризиків фінансового сектору за грудень 2023- червень 2024- рр.

1. Макроекономічні ризики. Зростання макроекономічних ризиків залишаються найважливішими для фінансового сектору. Економічне відновлення сповільнилося, головним чином через руйнування енергетичного сектору. Відношення дефіциту державного бюджету. Та зовнішнього боргу до ВВП залишається високим. Крім того, ризики зростають через збільшення дефіциту і зростанню державного боргу відносно ВВП. Значна міжнародна фінансова підтримка послаблює ці ризики.

2. Кредитний ризик домогосподарств залишається без змін. Кредитний ризик домогосподарств є помірним. Частка прострочених кредитів надалі знижувалася. Крім того, банки покращили свої очікування щодо якості роздрібного портфеля. Корпоративний кредитний ризик залишається без змін. Рівень корпоративної неплатоспроможності поступово знижується. Також покращилась якість своїх корпоративних кредитних портфелів. Фінансовий стан компаній можна визнати як задовільний, заборгованість прийнятна, але очікування щодо майбутнього розвитку комерційної діяльності погіршилися.

3. Ризики капіталу зросли. Індекс достатності капіталу банків дещо знизився через збільшення вимог до капіталу, особливо з урахуванням

загального операційного ризику. Проте запаси капіталу галузі все ще значні через високу прибутковість і обмеження в розподілі. Таким чином, ризик капіталу залишається на середньому рівні.

4. Ризик прибутковості не змінюється. Ризик прибутковості залишається на історичному мінімумі. Банки залишалися прибутковими.

Завдяки високим чистим доходам процентним та незначним відрахуванням резервам на збитки за кредитами та значній операційній ефективності. Хоча відсоткові ставки знизилися, ризики впливу на прибутки банків є низькими.

5. Ризик ліквідності не змінюється. Ризик ліквідності низький. Потоки капіталу від клієнтів до банків тривають. Коефіцієнт LCR більш ніж у три рази перевищує стандарт.

6. Валютний ризик залишається незмінним Валютний ризик помірний. Волатильність курсу гривні щодо дол США зросла. Також погіршилася оцінка банками ризику валютного. Ризики для банків були зменшені за рахунок скорочення їхніх чистих позицій у відкритих валютах.

2.3. Аналіз управління фінансовими ризиками в АТ КБ «ПриватБанку»

Для забезпечення стабільності та ефективності ПриватБанк використовує різні види та методи управління фінансовими ризиками.

Основні види ризиків включають:

- кредитний ризик,
- ринковий ризик,
- ризик ліквідності,
- валютний ризик
- та інші ризики.

Для управління цими ризиками ПриватБанк застосовує наступні методи [53]:

1. Оцінка ризиків: Регулярно виявляти та оцінювати ризики, які впливають на фінансову стабільність банку.

2. Призначення: розподіляє функції з контролю за здійсненням банківської діяльності.

3. Нагляд і контроль: регулярно відстежує фінансові цілі та контролює виконання внутрішніх процедур.

4. Стратегічне управління ризиками: розробляє стратегії для мінімізації впливу ризиків на операції банку.

5. Управління ризиками. Інтегроване яке об'єднує всі методи управління ризиками для забезпечення їх ефективності.

Суттєві види ризиків та підходи АТ КБ ПриватБанку щодо управління ними:

Кредитний ризик. Банк піддається кредитному ризику, який визначається як можливість зазнати збитків або додаткових збитків або неотримати очікуваний дохід через невиконання зобов'язань, узятих згідно з узгодженими умовами. Кредитний ризик усіх поточних банківських операцій, за винятком боргових цінних паперів та інших фінансових інструментів у торговому портфелі банку.

Основною метою управління кредитними ризиками є формування кредитного портфеля з врахуванням принципів обережності у кредитуванні, відповідна класифікація позичальників за ступенем ризику, в тому числі географічно - за територією головного офісу компанії, місцезнаходженням позичальника, співпраця з гарантійними організаціями (КМУ та ЄБРР) для розподілу кредитних ризиків, систематична модифікація та адаптація до сучасних умов правил відповідних рішень. Позичальникам запропоновано реструктуризація кредитної заборгованості [53].

Кредитна політика Банку визначає загальні принципи здійснення кредитного процесу. Та управління кредитними ризиками, встановлення загального підходу до кредитних ризиків, принципи та стандарти мобілізації кредитів. Визначає повноваження:

- органів управління,
- працівників структурних підрозділів на кожному етапі кредитного процесу

Це забезпечує управління кредитним ризиком до комплексного підходу.

Управління кредитним ризиком здійснюється на основі регулярного аналізу. Спроможності позичальників виконувати свої боргові та процентні зобов'язання, регулярного аналізу кредитної якості. Мета моніторингу це оцінка рівня кредитного ризику. Зміни за необхідності, кредитні ліміти, отримувати гарантії, періодично перевіряти та переоцінювати встановлені гарантії, коригувати положення щодо прийняття та реалізації рішень використовуючи інші засоби зниження ризику.

Для обмеження ризиків, з якими стикається Банк у зв'язку з кредитною діяльністю, у Банку є система прав для прийняття рішень, пов'язаних з кредитною діяльністю. Щодо здійснення активних операцій кредитний відділ приймає рішення Банку в межах повноважень, визначених Радою директорів Банку, затверджує ліміти операцій з банками-партнерами. Купівлю цінних паперів. Також, здійснює моніторинг ключових ризикових проектів, затверджує форми, зразки та інші нормативні або процедурні документи, пов'язані з ідентифікацією, вимірюванням, моніторингом, контролем, звітуванням та мінімізацією кредитного ризику на всіх рівнях організації [53].

Крім того, затверджує комітет класифікацію за групами ризику щодо кредитної діяльності. Також, переглядає, коригує та затверджує оцінку фінансового ризику відповідно до правових норм. Оцінює очікувані кредитні збитки а саме за зобов'язаннями та ті які, пов'язані з кредитами та іншими фінансовими активами) [53].

Інформаційна система банку дозволяє керівництву оперативно та регулярно контролювати кредити.

Для кожного кредиту банк регулярно проводить моніторинг ризику. Розраховуючи індикатори завчасного попередження, які потенційно зможуть погіршити профіль ризику клієнтів [54].

Для цього:

- (I) умови моніторингу.
- (II) перевірка стану позичальника.
- (III) моніторинг обороту рахунку.
- (IV) моніторинг репутації компанії та клієнтів
- (V) оцінка адекватності кредитних гарантій та інших положень.

Моніторинг статусу – це процес, який включає моніторинг дат сплати відсотків і комісій та своєчасне погашення відповідно до встановлених графіків.

Оцінка фінансового стану позичальника передбачає [54]:

- 1) для подання фінансової звітності позичальників запроваджується розробка нормативів;
- 2) на основі даних фінансових звітів проводиться аналіз основних показників позичальника;
- 3) відповідно вимог НБУ здійснюється оцінка фінансового стану та інші внутрішні методи Банку.

Моніторинг оборотності коштів - аналіз оборотності коштів, перерахованих на рахунок Банку в порівнянні з попередніми періодами. Також, аналіз структури доходів і витрат і інформації про партнерів (постачальників і покупців позичальників).

Моніторинг діяльності та репутації клієнта включає збір та інформаційний аналіз клієнта та бенефіціарних власників. Також репутацію компанії та можливі судові претензії з боку контрагентів чи ін. фінанустанов, нагляд за банкрутством.

Банк регулярно здійснює контроль за поточною ринковою вартістю застави для оцінки її здатності забезпечити конкретний кредит, обґрунтованості необхідних записів у відповідному реєстрі нарахувань, умов договору страхування. Оцінка заставних активів здійснюється незалежними компаніями - суб'єктами оціночної діяльності, визнаними Банком, або кваліфікованими внутрішніми експертами з оцінки. Регулярність цих перевірок залежить від типу гарантії.

Банки ведуть облік кредитної історії клієнтів. Працюючи з позичальниками з позитивною кредитною історією, це дозволяє банку контролювати рівень кредитного ризику.

Управління проблемними активами здійснюється до стратегії та оперативного плану. Управління активами, які визначають цілі щодо зниження обсягу активів які є проблемними за вирахуванням резервів, на валовій основі. Здійснюється відповідно до вимог Постанови №97 [54].

Усі функції, відповідальність вдносно управління критичними активами поділені між підрозділами банку. Для оперативного прийняття рішень існує комітет який займається питаннями з управління непрацюючими активами. Всі рішення приймаються відповідно до меж повноважень, визначених Наглядовою радою банку.

Непрацюючі активи базуються на врахуванні очікуваних грошових потоків чистої теперішньої вартості. Вони забезпечують економічної вигоди вищої, ніж витрати, які виникають при управлінні непрацюючими активами.

Використовуючи резерви які були сформовані відповідно до нормативно-правових актів України, банк здійснює списання заборгованості,

На аутсорсинг, з вирішення проблемних боргів, які економічно недоцільно обробляти за допомогою внутрішніх процедур, і організовує продаж боргів в активи, щодо яких застосування заходів з боку банку економічно недоцільно.

«Ринкові ризики — це можливість збитків або додаткових збитків або неотримання запланованих доходів унаслідок несприятливих змін валютних курсів, процентних ставок, вартості фінансових інструментів (акцій, індексів тощо). Стратегічною метою політики управління ринковими ризиками Банку є зменшення та запобігання збиткам, що можуть виникнути через зміну ринкових умов [53].

Валютний ризик. «Валютний ризик – це ризик коливання вартості фінансових інструментів». Якими володіє банківська установа, внаслідок коливань валютних курсів. Основними валютними позиціями Банку є українська гривня, долар США та євро. Відповідає законодавству України політика банків

щодо відкритих валютних позицій. Для таких позицій встановлюються нормативні ліміти [53].

Здійснюють щоденний моніторинг:

Департамент аналізу активів, боргу та інвестицій;

Департамент ринків капіталу показників

Дотримання нормативних вимог та валютного стану шляхом підготовки відповідних звітів.

Концентрація валютного ризику Банку на кінець звітного періоду 2021-2023 рр. у табл. 2.1. [55].

Справедлива вартість похідних фінансових інструментів, а також базових інструментів, до яких вони прив'язані, класифікуються як фінансові активи, деноміновані в гривні, оскільки всі зобов'язання будуть погашені в гривні.

В таблиці 2.2. показано зміни прибутку та капіталу внаслідок можливих змін обмінних курсів щодо функціональної валюти Банку, що використовується на кінець звітного періоду. Ризик розраховується лише для валютних залишків, деномінованих в валюті.

Процентний ризик. Ризик процентної ставки – це можливість збитків, додаткових збитків або неотримання очікуваного доходу через несприятливі зміни процентних ставок. Процентний ризик впливає як на економічну вартість капіталу банку, так і на його чистий процентний дохід.

Стратегічна мета політики управління процентним ризиком банку полягає у мінімізації та запобіганні можливим втратам через зміни процентних ставок.

Банк наражається на фінансовий ризик втрат у зв'язку зі змінами процентних ставок за активами та зобв'язаннями. В основному через надання позик із фіксованою ставкою процентів з сумами та умовами, що відрізняються від сум та умов боргу тобто з фіксованою процентною ставкою.

Комітет з управління активами та пасивами є колегіальним органом, який забезпечує тактичну реалізацію процентної політики Банку. У цьому сенсі обов'язки Комітету з управління активами та пасивами включають перегляд цінової політики на фінансовому ринку, процентних ставок за кредитами,

депозитних програм банків-конкурентів, а також розгляд пропозицій бізнес-підрозділів щодо підвищення ефективності.

Депозитна та кредитна політика банку, оцінка вартості пасивів та прибутковості активів, процентна політика, затвердження процентної ставки.

Може здійснюватися перегляд процентних ставок у разі значних коливань ринкових процентних ставок, зміни облікових ставок регулюючими органами та залежно від ресурсних умов Банку.

Ринкові ризики та їх управління, є частиною блоку підрозділів з питань управління ризиками. Здійснює моніторинг і контроль процентного ризику на основі аналізу GAP, де активи та пасиви можуть бути чутливими до змін процентних ставок і групуватися за періодами часу.

Активи та пасиви з фіксованою ставкою групуються за терміном, що залишився, тоді як Активи та пасиви зі змінною ставкою можуть класифікуватися за найранішим можливим періодом коригування процентної ставки.

Різниця між активами та зобов'язаннями, чутливими до змін процентної ставки в кожному періоді часу, становить GAP. Результатом GAP-аналізу є оцінка впливу змін процентної ставки на чистий процентний дохід Банку.

Банк не мав значних активів або зобов'язань зі змінними процентними ставками на кінець 2022 та 2021 рр.

Банком проводиться стрес-тестування процентного ризику. Метою якого є встановлення умов, за яких банк може зазнати ризику збитків. Також, визначити важливість цих збитків та їх вплив на процентні доходи.

Стрес-тестування проводиться банком за допомогою аналізу чутливості чистого процентного доходу до змін процентних ставок, якщо припустити що процентні ставки можуть збільшуватися або знижуватися на деяку кількість п. п.

Концентрація валютного ризику Банку станом на кінець звітного періоду 2021-2023 рр. у табл. 2.1. [55].

Таблиця 2.1

Концентрація валютного ризику Банку станом на кінець звітного періоду 2021-2023 рр., грн.

У мільйонах українських гривень	31 грудня 2022 р.			31 грудня 2021			31 грудня 2023 р.			
	Монетарні фінансові активи	Монетарні фінансові зобов'язання	Чиста позиція за балансовими та позабалансовими інструментами	Монетарні фінансові активи	Монетарні фінансові зобов'язання	Чиста позиція за балансовими та позабалансовими інструментами	Монетарні фінансові активи	Монетарні фінансові зобов'язання	Угоди своп, спот та форвард	Чиста позиція за балансовими та позабалансовими інструментами
Українські гривні	397 603	333 962	63 641	306 709	240 007	66 702	529 638	403 627	(2 667)	123 344
Долари США	84 789	109 947	(25 158)	44 982	68 170	(23 188)	92 831	119 675	2 659	(24 185)
Євро	29 119	29 871	(752)	20 000	20 162	(162)	36 416	36 861	-	(445)
Інші валюти	849	952	(103)	524	737	(213)	990	1 030	-	(40)
Всього	512 360	474 732	37 628	372 215	329 076	43 139	659 875	561 193	(8)	98 674

В таблиці 2.2. показано зміни прибутку та капіталу внаслідок можливих змін обмінних курсів щодо функціональної валюти Банку, що використовується на кінець звітного періоду. Ризик розраховується лише для валютних залишків, деномінованих в іноземній валюті.

Таблиця 2.2

Зміна прибутку/збитку та капіталу внаслідок можливих змін курсів обміну валют по відношенню до функціональної валюти Банку за 2021-2023 рр.

У мільйонах українських гривень	31 грудня 2022 р.		31 грудня 2021		31 грудня 2023 р.	
	Вплив на прибуток або збиток (до оподаткування)	Вплив на капітал	Вплив на прибуток або збиток (до оподаткування)	Вплив на капітал	Вплив на прибуток або збиток (до оподаткування)	Вплив на капітал
Зміцнення долара США на 20%	(5 533)	(5 533)	(5 066)	(5 066)	5 801	2 901
Послаблення долара США на 5%	1 383	1 383	1 266	1 266	(2 884)	(1 442)
Зміцнення євро на 10%	(75)	(75)	(16)	(16)	(45)	(23)
Послаблення євро на 5%	38	38	8	8	22	11
Зміцнення інших валют на 5%	(5)	(5)	(11)	(11)	(2)	(1)
Послаблення інших валют на 5%	5	5	11	11	2	1

Джерело: [55]

Процентний ризик впливає на економічну вартість капіталу Банку та чистий процентний дохід Банку.

Стратегічною метою політики управління процентним ризиком Банку є мінімізація та запобігання можливим втратам у разі зміни процентних ставок.

Банк наражається на ризик фінансових втрат у зв'язку зі змінами процентних ставок за активами та зобов'язаннями, в основному через надання позик із фіксованою процентною ставкою з сумами та умовами, що відрізняються від сум та умов боргу тобто з фіксованою процентною ставкою.

У таблицях 2.3, 2.4 та 2.5 наведено концентрацію процентного ризику Банку в період 2021-2023 років.

Таблиця 2.3

Концентрація процентного ризику АТ КБ «ПриватБанк» за 2021 р.

<i>У мільйонах українських гривень</i>	До запитання та до 1 місяця	1-3 місяці	3-12 місяців	Понад 1 рік	Немонетарні статті	Всього
31 грудня 2021 р.						
Всього фінансових активів	84 881	14 293	59 059	213 982	2	372 217
Всього фінансових зобов'язань	253 772	28 329	45 887	1 088	-	329 076
Чиста невідповідність процентних ставок на 31 грудня 2021 р.	(168 891)	(14 036)	13 172	212 894	2	43 141
31 грудня 2020 р.						
Всього фінансових активів	86 365	9 016	67 700	192 016	3	355 100
Всього фінансових зобов'язань	228 563	33 255	53 374	1 577	-	316 769
Чиста невідповідність процентних ставок на 31 грудня 2020 р.	(142 198)	(24 239)	14 326	190 439	3	38 331

Джерело: [56]

Ця таблиця містить активи та пасиви Банку відповідно до балансової суми, розділені на категорії до відповідного періоду коригування процентної ставки або періоду погашення боргу. Процентний ризик впливає на економічну вартість капіталу Банку та чистий процентний дохід Банку.

Таблиця 2.4

Концентрація процентного ризику АТ КБ «ПриватБанк» за 2022 р.

<i>У мільйонах українських гривень</i>	До запитання та до 1 місяця	1-3 місяці	3-12 місяців	Понад 1 рік	Немонетарні статті	Всього
31 грудня 2022 р.						
Всього фінансових активів	204 871	26 994	89 687	190 808	2	512 362
Всього фінансових зобов'язань	400 288	30 580	41 593	2 271	-	474 732
Чиста невідповідність процентних ставок на 31 грудня 2022 р.	(195 417)	(3 586)	48 094	188 537	2	37 630
31 грудня 2021 р.						
Всього фінансових активів	84 881	14 293	59 059	213 982	2	372 217
Всього фінансових зобов'язань	253 772	28 329	45 887	1 088	-	329 076
Чиста невідповідність процентних ставок на 31 грудня 2021 р.	(168 891)	(14 036)	13 172	212 894	2	43 141

Джерело: [57]

Таблиця 2.5

Концентрація процентного ризику АТ КБ «ПриватБанк» за 2023 р.

У мільйонах українських гривень	До запитання та до 1 місяця	1-3 місяці	3-12 місяців	Понад 1 рік	Немонетарні статті до процентної ставки	Не чутливий до процентної ставки	Всього
31 грудня 2023 р.							
Всього фінансових активів	298 318	43 953	73 572	212 301	3	31 731	659 878
Всього фінансових зобов'язань	491 642	26 378	36 426	4 960	-	1 787	561 193
Чиста невідповідність процентних ставок на 31 грудня 2023 р.	(193 324)	17 575	37 146	207 341			68 738
31 грудня 2022 р.							
Всього фінансових активів	216 972	25 800	84 803	158 677	2	26 108	512 362
Всього фінансових зобов'язань	399 091	30 580	41 593	2 271	-	1 197	474 732
Чиста невідповідність процентних ставок на 31 грудня 2022 р.	(182 119)	(4 780)	43 210	156 406			12 717

Джерело: [58]

Концентрація географічного ризику. Аналіз концентрації географічного ризику фінансових активів та зобов'язань Банку станом на 31 грудня 2022 року (табл. 2.5). Географічний аналіз активів та зобов'язань Приватбанком станом на 31 грудня 2021 року наведено у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Географічний аналіз активів та зобов'язань АТ КБ «ПриватБанк» станом на 31 грудня 2021 року

У мільйонах українських гривень	Україна	Країни ОЕСР	Інші країни	Всього
Активи				
Грошові кошти та їх еквіваленти	26 986	24 128	1 721	52 835
Кредити та аванси банкам	26 243	-	-	26 243
Кредити та аванси клієнтам	67 806	2	410	68 218
Інвестиційні цінні папери за СВПЗ	93 096	-	-	93 096
Інвестиційні цінні папери за СВІСД	129 072	2	-	129 074
Інвестиційні цінні папери за АС	107	-	-	107
Інші фінансові активи	170	2 461	13	2 644
Всього фінансових активів	343 480	26 593	2 144	372 217
Нефінансові активи	20 924	1	8 154	29 079
Всього активів	364 404	26 594	10 298	401 296
Зобов'язання				
Кошти банків	3	-	-	3
Кошти клієнтів	314 556	8 309	2 438	325 303
Інші фінансові зобов'язання	2 784	894	92	3 770
Всього фінансових зобов'язань	317 343	9 203	2 530	329 076
Нефінансові зобов'язання	4 274	4	1 327	5 605
Всього зобов'язань	321 617	9 207	3 857	334 681
Чиста балансова позиція	42 787	17 387	6 441	66 615
Зобов'язання, пов'язані з кредитуванням (Прим. 17)	153 515	4	54	153 573

Джерело: [57]

Аналіз концентрації географічного ризику фінансових активів та зобов'язань Банку станом на 31 грудня 2022-2023 рр. (табл. 2.7,2.8).

Таблиця 2.7

Концентрація географічного ризику фінансових активів та зобов'язань Банку станом на 31 грудня 2022 року

<i>У мільйонах українських гривень</i>	Україна	Країни ОЕСР	Інші країни	Всього
Активи				
Грошові кошти та їх еквіваленти	36 052	58 097	2 231	96 380
Кредити та аванси банкам	103 837	-	-	103 837
Кредити та аванси клієнтам	67 950	2	132	68 084
Інвестиційні цінні папери за СВПЗ	95 716	-	-	95 716
Інвестиційні цінні папери за СВІСД	143 918	2	-	143 920
Інвестиційні цінні папери за АС	116	-	-	116
Інші фінансові активи	284	4 007	18	4 309
Всього фінансових активів	447 873	62 108	2 381	512 362
Нефінансові активи	19 983	98	8 153	28 234
Всього активів	467 856	62 206	10 534	540 596
Зобов'язання				
Кошти клієнтів	458 267	10 947	2 756	471 970
Інші залучені кошти	128	-	-	128
Інші фінансові зобов'язання	1 587	938	109	2 634
Всього фінансових зобов'язань	459 982	11 885	2 865	474 732
Нефінансові зобов'язання	6 077	4	1 994	8 075
Всього зобов'язань	466 059	11 889	4 859	482 807
Чиста балансова позиція	1 797	50 317	5 675	57 789
Зобов'язання, пов'язані з кредитуванням (Прим. 17)	143 739	2	65	143 806

Джерело: [57]

Таблиця 2.8

Концентрація географічного ризику фінансових активів та зобов'язань Банку станом на 31 грудня 2023 року

<i>У мільйонах українських гривень</i>	Україна	Країни ОЕСР	Інші країни	Всього
Активи				
Грошові кошти та їх еквіваленти	79 196	72 999	87	152 282
Кредити та аванси банкам	134 237	-	-	134 237
Кредити та аванси клієнтам	91 889	1	129	92 019
Інвестиційні цінні папери за СВПЗ	100 376	-	-	100 376
Інвестиційні цінні папери за СВІСД	171 468	3	-	171 471
Інші фінансові активи	2 610	4 531	2 352	9 493
Всього фінансових активів	579 776	77 534	2 568	659 878
Нефінансові активи	11 831	77	8 222	20 130
Всього активів	591 607	77 611	10 790	680 008
Зобов'язання				
Кошти клієнтів	540 877	11 864	2 784	555 525
Інші залучені кошти	2 630	-	-	2 630
Інші фінансові зобов'язання	1 745	1 176	117	3 038
Всього фінансових зобов'язань	545 252	13 040	2 901	561 193
Нефінансові зобов'язання	31 610	3	2 356	33 969
Всього зобов'язань	576 862	13 043	5 257	595 162
Чиста балансова позиція	14 745	64 568	5 533	84 846
Зобов'язання, пов'язані з кредитуванням (Прим. 17)	215 255	4	69	215 328

Джерело: [58]

Активи, пасиви та зобов'язання, пов'язані з кредитуванням та класифіковано відповідно до країни, де знаходиться контрагент. Залежно від їх фізичного розташування в країні були класифіковані «грошові кошти у касі, дорогоцінні метали, будівлі та обладнання».

Банк щоденно визначає нормативи ліквідності, встановлені Національним банком України. Зокрема: - коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) для всіх валют (LCRBB) та в іноземних валютах (LCRIB).

Ризик ліквідності. «Ризик ліквідності — це ймовірність втрат, додаткових збитків або неотримання запланованих доходів унаслідок неспроможності банку профінансувати зростання активів та/або своєчасно виконати свої зобов'язання».

Стратегічними завданнями політики банку в частині управління ризиком ліквідності є:

- підтримання показників ліквідності на рівні вище нормативного, мінімізація ризику ліквідності шляхом підтримки достатнього обсягу якісних ліквідних активів як можливого джерела безпеки у разі стресових ситуацій.
- ситуації, обмеження концентрації залучених коштів шляхом формування диверсифікованої ресурсної бази тощо.

ПриватБанк щоденно визначає нормативи ліквідності, встановлені НБУ:

- коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) для всіх валют (LCRBB) та в іноземних валютах (LCRIB).

Висновки до розділу 2.

1. Розглянута методологія побудови фінансових ризиків банківської системи України перелік ризиків заснований на досвіді інших центральних банків, важливості цих ризиків для функціонування фінансової системи України та впливі реалізації ризиків під час попередніх криз.

2. Аналіз системних ризиків у банківській системі України підтвердив це станом на 2020-2024 рр.:

- Макроекономічні ризики зростають. Макроекономічні ризики залишаються найважливішими для фінансового сектору. Відновлення економіки сповільнилося в основному через збої в енергетичному секторі. Співвідношення дефіциту державного бюджету до ВВП і зовнішнього боргу залишається високим. Крім того, ризики зростають через збільшення дефіциту поточного рахунку платіжного балансу і збільшення державного боргу по відношенню до ВВП. Значна міжнародна фінансова підтримка зменшує ці ризики.

- Кредитний ризик домогосподарств залишався незмінним, але вважався як помірний. Істотно знизилася частка прострочених кредитів. Крім того, банки покращують свої очікування щодо якості свого роздрібного портфеля. Однак економічні очікування домогосподарств дещо погіршилися. Корпоративний кредитний ризик не змінився, а рівень корпоративного дефолту поступово знижується. Також, покращилася оцінка Приватбанком його майбутньої якості корпоративного кредитного портфеля. Фінансове становище банків України є

задовільним. Боргове навантаження прийнятним, але очікування щодо майбутніх змін у кредитній активності дещо погіршуються.

- Показник достатності капіталу банків дещо знизився, особливо через посилення вимог до капіталу, які враховують загальну величину операційного ризику. У той же час, запас капіталу в банківському секторі України залишається важливим через високу прибутковість і обмежень на його розподіл. Таким чином, ризик пов'язаний з капіталом, залишається середнім.

- Ризик прибутковості не змінився, а ризик рентабельності залишається на історично низькому рівні. Банк є прибутковим у майбутньому, чому сприяють високий чистий процентний дохід, незначні відрахування в резерв на покриття кредитних втрат і значна операційна ефективність банку. Ризик для прибутковості банків залишається низьким. Незважаючи на зниження процентних ставок.

- Ризик ліквідності не змінився, а ризик ліквідності низький. Приплив коштів клієнтів в банки триває. Коефіцієнт LCR більш ніж в 3 рази перевищує нормативний. Згідно з дослідженням, можна оцінити ризик ліквідності як помірний.

- Валютний ризик залишався не зміним. Так, волатильність обмінного курсу гривні по відношенню до долара США дещо зросла. Таким чином, оцінка банками рівня валютного ризику погіршується. Однак, ризик в банківській системі був знижений за рахунок зменшення чистих відкритих валютних позицій. Крім того, чим більше обсяг валютних резервів, тим стійкіше буде валютний ринок.

3. В Україні частка непрацюючих кредитів (прострочених позик) в банківському секторі на 1 березня 2024 року досягла 36,6%, що на 2-1 процентний пункт нижче показника в 0,2 станом на 1 лютого 2024 року. Сума прострочених кредитів у травні скоротилася на 788 млн грн, а сума кредитів, наданих банками - на 3,2% тобто збільшився на 2,8 мільярда гривень.

4. До кінця 2023 року АТ КБ ПриватБанк володів достатнім рівнем капіталу, беручи до уваги поточні вимоги Національного банку України. На

кінець 2023 року регулятивний капітал групи становить 64,8 млрд грн, а коефіцієнт достатності регулятивного капіталу - 21,75% (коефіцієнт, що перевищує 10%). Всі регулятивні показники ліквідності групи значно перевищують норми, встановлені НБУ. Таким чином, станом кінець 2023 року коефіцієнт покриття ліквідністю становить 462,8% (LCRBB) для всіх валют і 266,1% (LCRIB) для іноземних валют, а базове значення, встановлене НБУ, становить понад 100%.

5. АТ КБ ПриватБанк регулярно проводить моніторинг стану ліквідності, щоквартально проводить стрес-тести показників ліквідності при несприятливих сценаріях, включаючи відтік клієнтських коштів в найнесприятливіший період з 2013 року, і стежить за дотриманням регульованих нормативів ліквідності. Коефіцієнт покриття ліквідності (LCR) для всіх валют (LCRBB) та іноземних валют (LCRIB).

6. Станом на 31 грудня 2022 та 2021 рр. категорія кредити, як «власний портфель», включають безнадійні кредити, видані до 19 грудня 2016 року. На думку керівництва АТ КБ ПриватБанк, даний портфель має загальний показник кредитного ризику, незалежно від класифікації за галузями і секторами бізнесу на дату видачі таких кредитів. Станом на кінець 2022 року АТ КБ ПриватБанк визнав 167,435 млн грн резервів на покриття очікуваних кредитних збитків за цими кредитами; на кінець 2021 визнано 162,322 млн грн. Протягом 2022 року банком було погашено 4400 млн грн цих кредитів з резерву, а в 2021 році 1 744 млн грн. Але банк продовжує вживати заходи до повернення списаної заборгованості.

7. Станом 31 грудня 2023 року стандарт (LCRBB) для всіх валют склав 462,83%, значення становить 100% або більше встановлене НБУ, стандарт (LCRIB) для іноземних валют становить 266,09%, курс становить 100% (2022: 311,01% (LCRBB), курс 260,14% (LCRIB);

8. З точки зору управління процентним ризиком стратегічною метою політики АТ КБ "ПриватБанк" є мінімізація та запобігання можливих збитків у разі зміни процентних ставок. АТ КБ "Приватбанк" проводить стрес-тест

процентного ризику з метою визначення умов, при яких він схильний до ризику виникнення збитків, і визначає розмір цих збитків та їх вплив на процентний дохід.

9. Стрес-тест в АТ КБ "Приватбанк" заснований на припущенні, що процентна ставка буде збільшуватися або зменшуватися на певний процентний пункт, і заснований на сприйнятті чистого процентного доходу в залежності від змін процентних ставок.

10. Кредитний ризик зріс у прогнозованому періоді, що вимагає від банків формування додаткових резервів на покриття ризику залишку активів, а також більш жорстких вимог до кредитної політики. Коефіцієнт чистого стабільного кредитування (NSFR) станом на кінець 2023 року, становить 185,21%, а нормативне значення, встановлене НБУ, становить не менше 100% (2022: 182,24%, нормативне значення становить не менше 90%). Станом на кінець 2023 року у АТ КБ ПриватБанк не було негативного сукупного розриву ліквідності (перевищення зобов'язань над активами) між фінансовими активами та фінансовими зобов'язаннями.

11. АТ КБ "Приватбанк" слід визнати схильним до ризику дострокового погашення у зв'язку з наданням кредитів з фіксованою і змінною процентними ставками, які надають позичальникам право на дострокове погашення кредиту. Зміна суми дострокового погашення не зробила істотного впливу на чистий прибуток і капітал АТ КБ "Приватбанк" на кінець звітного періоду.

12. Результати роботи Банку в 2023 році доводять його ефективність, стресостійкість, гнучкість і адаптивність. Наглядова рада стежить за розвитком поточної ситуації у зовнішньому середовищі і, при необхідності, вживає заходів для максимального зведення до мінімуму негативних наслідків.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ МОДЕЛІ ОЦІНКИ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ

3.1. Проблеми в управлінні фінансовими ризиками в банках

Розвиток сучасного фінансового сектору вносить нові аспекти та проблеми щодо стабільного функціонування діяльності банків, вирішення яких значною мірою залежить від рівня системи управління ризиками. Фінансові установи, які займаються банківською діяльністю з метою отримання прибутку, схильні до різноманітних ризиків [26]. Отже, вкрай важливо ефективно управляти та контролювати рівень ризику на постійній основі.

Національний банк впроваджує ризик-орієнтований підхід до нагляду за всіма банками. Банки або сфери діяльності з підвищеними параметрами ризику потребують особливої уваги з боку регуляторів. Застосовуючи цей підхід, Національний банк визнає різноманітність ризиків, яким піддаються банки. Мета Національного банку полягає у забезпеченні якісного нагляду, спрямованого на виявлення та належне усунення суттєвих існуючих або потенційних проблем окремих банків або всієї банківської системи в цілому [8].

Ризики вважаються прийнятними, якщо вони зрозумілі, контрольовані, вимірювані та відповідають здатності банку оперативно реагувати на ситуації які є негативні. Невиправдані ризики можуть виникати як наслідок навмисних або ненавмисних дій. У випадку невинуватених ризиків наглядовий орган повинен взаємодіяти з керівництвом і радою директорів банку, щоб спонукати їх до зниження або усунення цих ризиків. Заходи банку можуть включати зменшення величини ризику, збільшення капіталу або посилення процесу управління ризиками [8].

Деякі ризики є невід'ємною частиною банківської діяльності. Банківський сектор володіє великими знаннями про те, як ідентифікувати, вимірювати, контролювати та контролювати ці невід'ємні банківські ризики. Нагляд на основі ризиків визнає існування цих ризиків і прагне якомога ефективніше

використовувати ресурси нагляду. Наприклад, параметри ризику базуються на результатах обмеженого тестування під час інспекцій, спрямованих на підтвердження наявності відповідних засобів контролю. Це підтверджує початкові результати визначення параметрів ризику та надає допомогу в розробці програм нагляду на основі параметрів ризику окремих банків [8].

Визначення параметрів ризику є важливим для розробки циклів моніторингу та вибору його інструментів. Ризики, з якими стикається банківський сектор, різноманітні та складні. Більші та складніші ризики вимагають посиленних можливостей управління та моніторингу як з боку банку, так і з боку Національного банку. Тому, Національний банк прагне зосередити максимальні ресурси на цих складних і зростаючих ризиках, де вони становлять реальну або потенційну значну загрозу для банківської системи [8].

Процес управління ризиками у міжнародній практиці є центральною складовою менеджменту. Особлива приділяється увага вивченню зон ризику, пошуку ефективних методів контролю, оцінки та моніторингу ризиків, а також створенню відповідних систем управління. Дослідження невизначеності та ризику вітчизняними науковцями зосереджені переважно на аналізі причин виникнення ризику, класифікації та методах кількісної оцінки ризиків.

Найзначнішим ризиком є кредитний ризик. Тому банківські установи повинні приділяти особливу увагу своєчасному та ефективному управлінню цим ризиком.

Найважливішими ціновими ризиками у фінансовому бізнесі є процентний та валютний. Також ринкові ризики, пов'язані зі зміною вартості цінних паперів. Ризик коливання процентної ставки (ризик коливання процентної ставки) існує в діяльності позичальників, кредиторів, інвесторів та власників цінних паперів.

Виникає валютний ризик у суб'єктів господарювання, активи, зобов'язання або статті балансу позабалансові яких виражені в іноземній валюті.

Власники цінних паперів піддаються ринковому ризику. Тому більшість суб'єктів господарювання так чи інакше мають справу з ризиками ціновими, а

непередбачуваність внутрішніх фінансових ринків останніми роками значно загострила проблему пошуку оптимальних методів [61].

Управління ризиками включає наступні заходи, які можна виразити у вигляді наступних етапів:

1. Розпізнавання ризику, визначення його причин та зон ризику.
2. Аналіз та оцінка ризиків, за допомогою відповідних методів контролю мінімізація або їх обмеження ризиків.
3. Для впровадження постійного контролю рівнів ризику потрібне використання механізму зворотного зв'язку.

3.2. Удосконалення моделі управління фінансовими ризиками в АТ КБ «ПриватБанк»

Оцінка ризиків банку не обов'язково має бути складною, але вона повинна відповідати характеру та масштабам його банківської діяльності. Для невеликих або менш складних банків може бути достатньо простої оцінки ризиків. Оцінюючи ризик, важливо розрізняти первинний та залишковий ризик.

Первинний ризик - це ризик, притаманний обставинам, що склалися, який існує до вжиття заходів щодо зменшення (мінімізації) ризику до прийняттого для рівня банку.

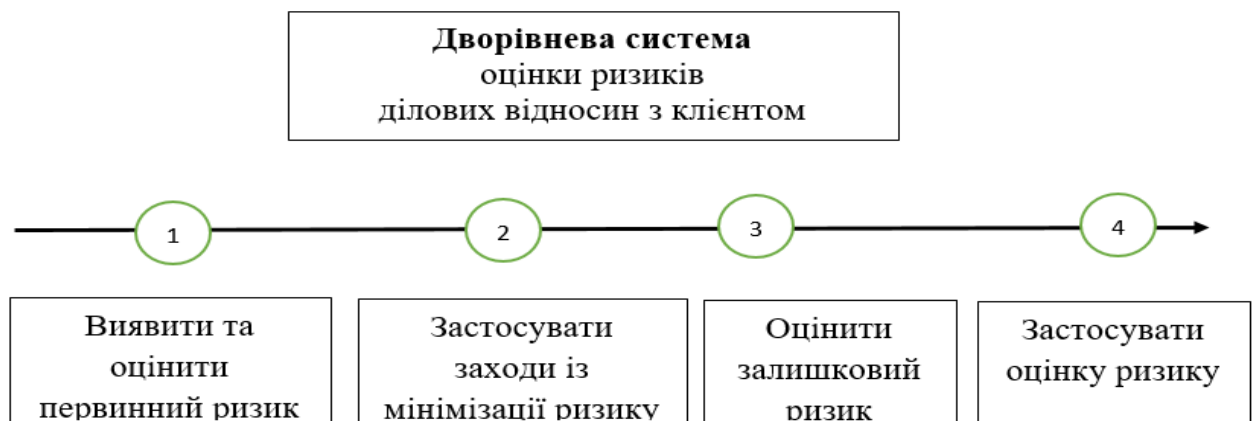

Рис. 3.1. Дворівнева модель оцінки ризиків із клієнтом

Джерело: [59]

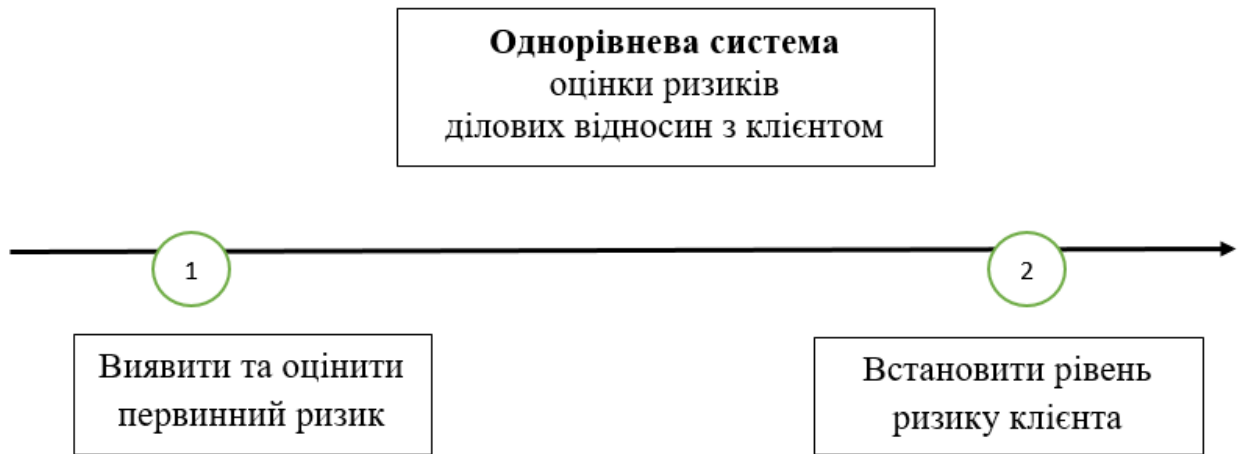

Рис. 3.2. Однорівнева модель оцінки ризиків із клієнтом

Джерело: [59]

Механізм оцінки ризиків дворівневої моделі складається з шести рівнів див. рис. 3.3.

Рівень 1: Визначення початкового ризику.

Рівень 2: Визначення прийнятного рівня ризику.

Рівень 3: Застосування заходів з мінімізації ризиків.

Рівень 4: Оцінка залишкового ризику.

Рівень 5: Застосування оцінки ризику (моніторинг).

Рівень 6: Перегляд критеріїв ризику (оновлення моделі).

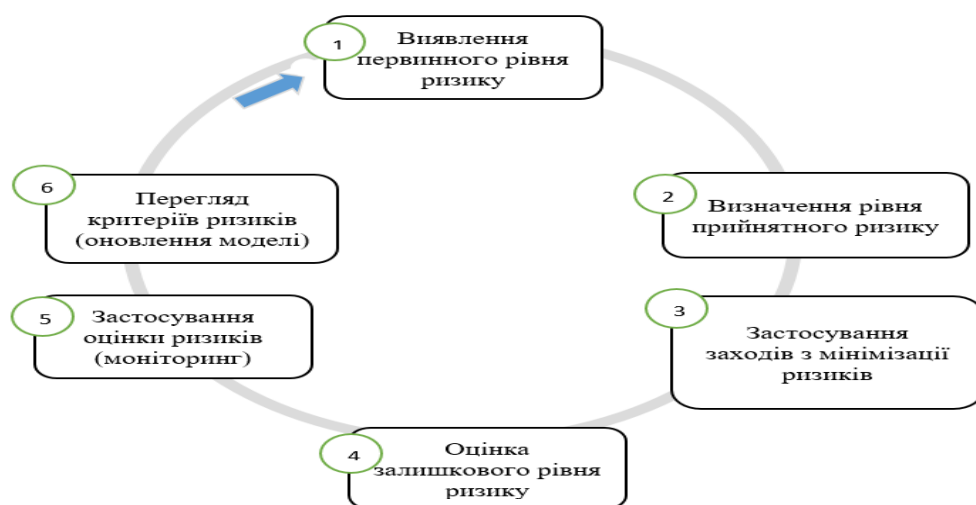

Рис. 3.3. Механізм оцінки ризиків дворівневої моделі

Джерело: [59]

Механізм однорівневої моделі оцінки ризиків складається з чотирьох рівнів див. рис. 3.4.

Рівень 1. Визначення початкового рівня ризику.

Рівень 2. Визначення допустимого рівня ризику.

Рівень 3. Моніторинг.

Рівень 4. Оновлення критеріїв ризику.

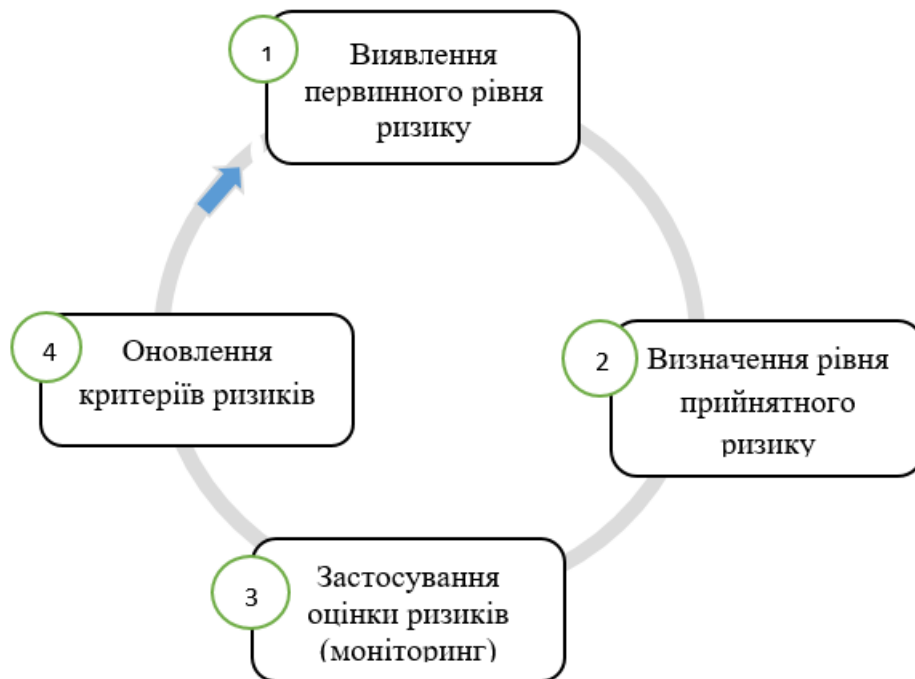

Рис. 3.5. Механізм оцінки ризиків однорівневої моделі

Джерело: [59]

Також, однорівнева модель оцінки ризиків клієнта на початковому етапі передбачає:

1. Ідентифікація клієнтських ризиків:

- Тип замовника: репутація компанії, період часу та сфера діяльності.
- Географічні фактори: країна діяльності та реєстрації.
- Послуги, які використовує замовник.
- Канали надання послуг, а саме інтеграція сторонніх або віддалених каналів.

2. Оцінка клієнтських ризиків:

- Розрахунок показників ризику.

- Застосування результатів оцінки ризиків від моніторингу.
- Оновлення рівнів ризику клієнтів.
- Огляд моделі або критеріїв оцінки ризику.

Тобто визначення ризикового статусу клієнта відбувається одразу після оцінки бізнес-ризиків.

Для надійної оцінки ризику клієнта рекомендується наступне в двоетапній моделі:

Сфера застосування:

1. Розробити методологією оцінки ризиків.
2. Визначити межі оцінки ризику.
3. Визначити джерела інформації.

Первинна оцінка ризику:

1. Провести оцінку первинного рівня ризику клієнта.
2. Порівняти результати аналізу із залученими сторонами.

Оцінка залишкового ризику повинна включати такі заходи:

1. Визначення заходів щодо мінімізації вихідних ризиків.
2. Розрахунок залишкового рівня ризику.
3. Отримання погодження результатів розрахунку залишкового ризику від керівництва банку.

Після отримання результатів оцінки ризиків необхідно:

1. Підбиття підсумків і доповідь про них вищому керівництву банку.
2. Задokumentувати результати.
3. Переглянути методологію та оновити її, якщо необхідно.

Наступним етапом має бути визначені рівень та наслідки ризиків. Рівень можна поділити на такі як вплив і ймовірність. Вплив буде дорівнювати як потенційні втрати у разі наявності ризику, ймовірність як вірогідність виникнення ризику.

Рівень наслідків ризиків ділять на: високий, середній, низький (рис. 3.6).

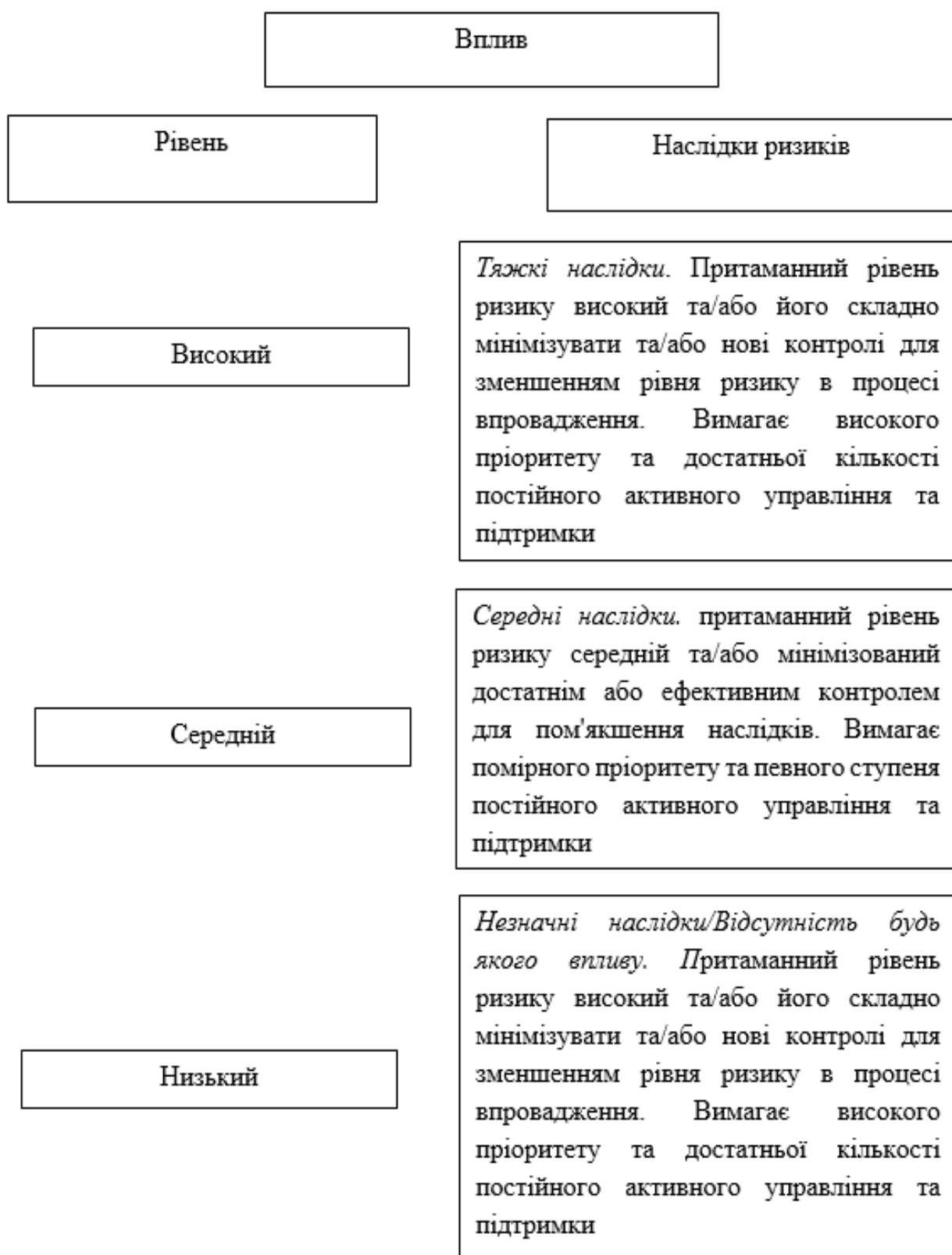
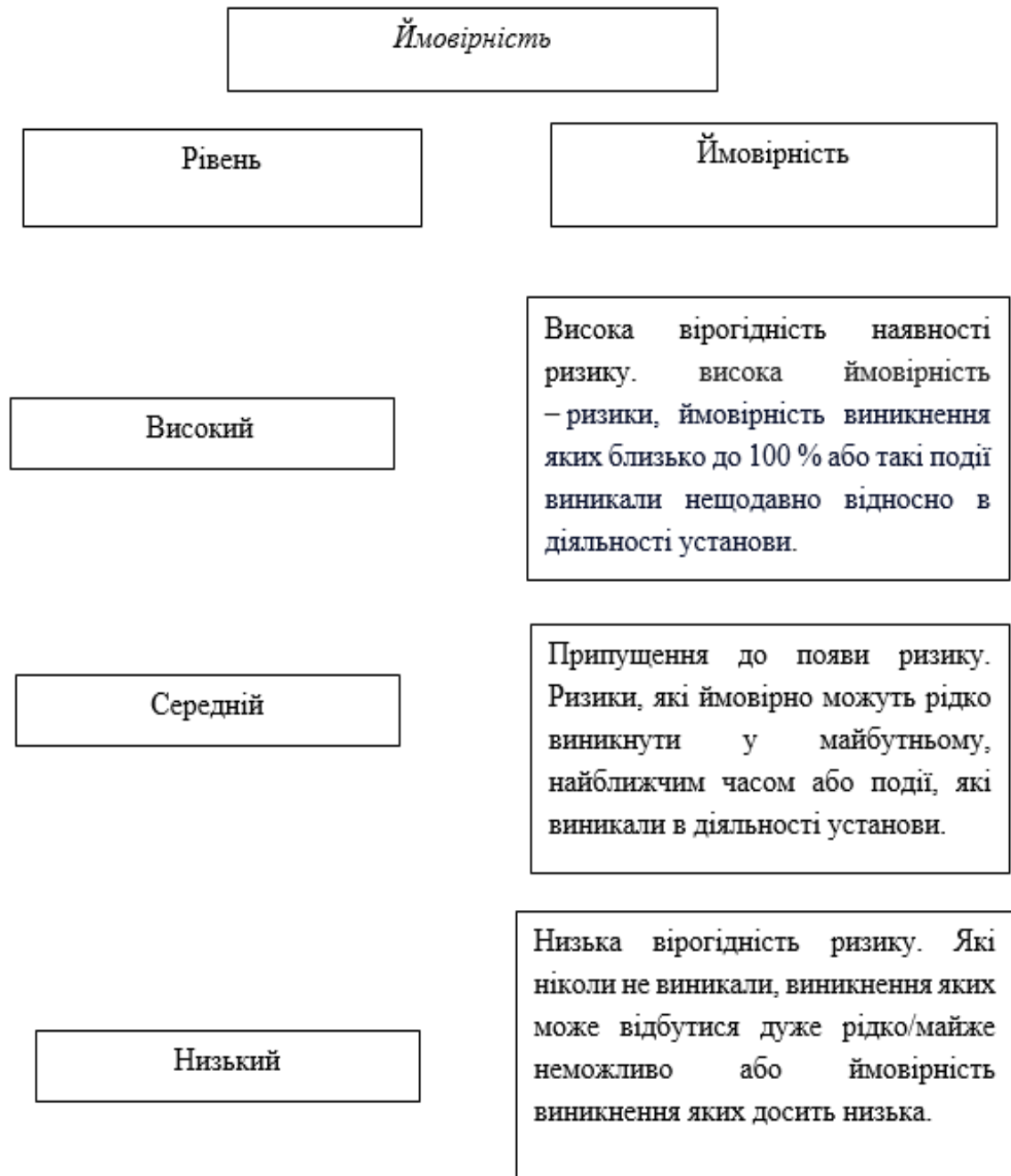

Рис. 3.6. Рівень впливу та наслідки ризиків

Джерело: побудовано автором

Рівень ймовірності фінансових ризиків діляться: високий, середній, низький (рис. 3.7).

Джерело: розроблено автором

Рис. 3.7. Рівень ймовірності та наслідки ризиків

Джерело: побудовано автором

Сценарне застосування матриці ризиків розглянуто на рис. 3.8.

Заходи з мінімізації ризику	Ймовірність	Вплив	Первинний ризик
1. Установити посилений моніторинг 2. Застосування додаткових заходів внутрішнього контролю 3. Збір додаткової інформації про репутацію компанії/клієнта	Висока (10)	Середній (6)	Високий (8)
1. Посилений моніторинг ділових відносин. 2. Додаткове вивчення дозвільної документації	Висока (9)	Середній (5)	Високий (7)
1. Здійснення стандартних заходів 2. Моніторинг ділових відносин	Низька (1)	Середній (4)	Середній (3)

Джерело: розроблено автором

Рис. 3.8. Сценарне застосування матриці ризиків

Мето оцінки ризиків полягає у визначенні того, які з подій є достатньо важливими та суттєвими та ідентифіковані. Для досягнення встановленої мети (місії), цілей і завдань оцінка ризиків має здійснюватися на основі таких критеріїв:

- рівень ймовірності настання
- рівень їх впливу на здатність установи виконувати свої функції.

Оцінка може здійснюватися у такому форматі: матриця ймовірності та впливу ризиків див. рис. 3.9.

ЙМОВІРНІСТЬ	Високий	4 (4) (1x1)	2(10) (1x2)	1(9) (1x3)
	Середній	5 (2) (2x1)	3 (5) (2x2)	2 (8) (2x3)
	Низький	6 (1) (3x1)	5 (3) (3x2)	4 (6) (3x4)
		Низький	Середній	Високий
ВПЛИВ				

Рис. 3.9. Матриця ймовірності та впливу фінансових ризиків

Джерело: розроблено автором

Сукупність факторів відносин із клієнтом і банком мають розглядатися як:

Якщо ризик розміщений у:

- першому та другому полях вважається високий;
- третьому та четвертому полях вважається середнім;
- п'ятому та шостому полях вважається низьким.

Шоста зона не потребує негайного реагування та посилення заходів з пом'якшення наслідків, оскільки ймовірність та вплив вважаються низькими.

Третя група вимагає виділення ресурсів для реагування, поміркованих заходів та моніторингу. Усі індикатори слід відстежувати, щоб переконатися, що виявлені ризики не перейшли до першої та другої скриньок.

У першій сфері визначено ризики, які можуть вплинути на діяльність банку. У цій сфері існують ризики для банку, і така ситуація вимагатиме виділення значних ресурсів для реагування, посилення заходів з пом'якшення наслідків та посилення моніторингу.

Після визначення рівня ризику банку враховується ефективність існуючих заходів щодо зниження ризику. Ризики та засоби контролю, які дають змогу визначити рівень кінцевого ризику, що свідчить про концентрацію ризику.

Значна кількість факторів ризику вказує на напрями, та зниження ризиків на які банку слід зосередитися.

Оцінка ризик-профілю банку має включати наступні фактори (див. рис. 3.10).

Джерело: [59,60]

Рис. 3.10. Оцінка ризик-профілю банку

Оцінка ризик-профілю клієнта має включати наступні фактори (див. рис. 3.11).

Оцінка ризик-профілю клієнта	
Неприйнятно високий ризик	Високий ризик
Неможливість виконувати визначені законодавством обов'язки у сфері ПВК/ФТ/мінімізувати ризики	Клієнти, що здійснюють діяльність у сфері віртуальних активів
Наявність обґрунтованих підозр за результатами вивчення підозрілої діяльності клієнта	Клієнти, щодо яких є підозра про здійснення ними операцій ВК/ФТ, вчинення інших злочинів
Наявність підстав вважати, що клієнт є компанією-оболонкою	Клієнти, що здійснюють фінансові операції за зовнішньоекономічними договорами, учасниками яких є особи, котрі мають реєстрацію, місце проживання або місцезнаходження в державі (юрисдикції) з переліку держав, що не виконують рекомендації

Джерело: [59,60]

Рис. 3.11. Оцінка ризик-профілю клієнта

При проведенні оцінки ризиків та визначенні шкали рівнів ризиків банки запроваджують власну модель скорингу ризиків та самостійно визначають алгоритм роботи моделі, а також самостійно встановлюють прийнятний рівень ризиків [56].

Він не може призвести до збільшення юридичного та репутаційного ризику, а також погіршення фінансових показників діяльності банку або завдати шкоди його кредиторам та клієнтам; це прийнятний ризик, який є керованим та контрольованим банком [60].

Ризик-апетит – це заздалегідь визначений рівень ризику в межах прийнятного діапазону ризику, за якого банк вирішив, що прийняти такий ризик

доцільно/необхідно для досягнення своїх стратегічних цілей і реалізації бізнес-плану [59,60].

Банк визначає свою толерантність до ризику з урахуванням таких факторів [60]:

- Ризики, які банк готовий прийняти.
- Ризики, які може прийняти банк, але тільки після вжиття заходів з управління ризиками тобто їх мінімізації.
- Ризики, неприйнятні для банку.

Після оцінки ризиків потрібно визначити пріоритетність цих ризиків для діяльності об'єкта. Якщо конкретний ризик є неприйнятним, йому слід надати найвищий пріоритет, тобто його слід класифікувати як «ключовий ризик», якому слід постійно приділяти увагу на рівні керівництва.

Пріоритетність ризиків може змінюватися з часом через [60]:

- зміни цілей і завдань банківської установи;
- зміни зовнішнього та внутрішнього середовища;
- результати вжитих заходів реагування.

У міру розвитку послуг банківської установи ймовірність виникнення нових ризиків також зростає. Виникає питання про допустимість або прийнятність такого обсягу, або рівня ризику для об'єкта.

Схильність до ризику - означає рівень ризику, який суб'єкт господарювання готовий взяти на себе для досягнення визначених цілей, завдань, функцій, процесів і операцій в основній сфері діяльності до того, як будуть потрібні заходи з управління ризиками.

Обов'язковими умовами «ризик-апетит» в банку є [60]:

- Суб'єктивне ставлення до внутрішнього ризику (тобто ризику, при якому керівництво не приймає управлінських рішень.
- Залишковий/кінцевий ризик (тобто ймовірність події, яка може вплинути на досягнення встановлених цілей, завдань, функцій, процесів і операцій в основній сфері діяльності. Або мати негативні наслідки після впровадження

заходів реагування на ідентифікований ризик, тобто ризик, який виникає після прийняття управлінських рішень, залишається.

Оцінка рівня залишкового ризику. Залишкові ризики повинні відповідати толерантності банку до ризику. Залишкові ризики не повинні перевищувати прийнятні ризики. Якщо виявлено, що залишкові ризики перевищують прийнятні, необхідно повернутися до попереднього етапу і вжити додаткових заходів для зниження ризику або збільшити їх використання.

Якщо банк працює з клієнтами з високим рівнем ризику, заходи щодо зниження ризику мають бути доцільними та пропорційними, а решта ризиків – прийнятними та виправданими.

Висновки до розділу 3.

1. Банки, які здійснюють банківську діяльність з метою отримання прибутку, піддаються ризикам. Тому необхідно належним чином управляти та контролювати рівень ризику.

2. Ризики вважаються виправданими, якщо вони є зрозумілими, контрольованими та вимірюваними і відповідають здатності банку швидко реагувати на несприятливі обставини.

3. З'ясовано найбільш суттєві цінові ризики у фінансовому бізнесі такі як зміни процентних, валютних курсів і ринковий ризик.

4. За методичними рекомендаціями Національного банку України побудовано моделі оцінки ризиків із клієнтом які мають дворівневу та однорівневу систему оцінки ризиків ділових відносин з клієнтом.

5. Сформовано рівень наслідків ризиків які можна поділити на такі як високий, середній, низький та їх наслідки на фінансовий стан банківських установ.

6. Розглянуто сценарне застосування матриці ризиків та запропоновано заходи з їх мінімізації. Оцінка ризиків здійснювалася за такими критеріями, як рівень ймовірності виникнення та рівень їх впливу.

7. Розроблена матриця ймовірності та впливу ризиків яка включає шкалу оцінки ризиків від 1 до 10, де найвища оцінка 10 сигналізує про значний рівень ризику, найнижча 1 про його не суттєвість. Якщо ризик розміщений у першому та другому полях матриці вважається високий; третьому та четвертому полях вважається середнім; п'ятому та шостому полях вважається низьким. Отримана матриця допомагає легко інтерпретувати рівень ризику за кожним окремим індикатором. Однією з найпоширеніших помилок при ідентифікації ризику є плутання або нерозуміння термінів: проблема, причина та наслідки.

8. Необхідною умовою для попередження ризиків у діяльності банків, діяльність яких характеризуються підвищеною ризиковістю, є застосування моделей управління ризиками, які дозволять виявити, оцінити, локалізувати та проконтролювати ризик.

ВИСНОВКИ

1. У банківській системі, особливо в умовах фінансової нестабільності, існують численні фінансові ризики, які можуть вплинути на функціонування та фінансову стабільність банків.

2. Від розвитку банківського сектору залежить стабільність фінансової системи і стабільне функціонування банків. Банківська система завжди перебуває під впливом фінансових ризиків, оскільки вони є найбільш поширеними та можуть мати значний вплив на банківські операції.

3. Фінансовий ризик є невід'ємною частиною банківських операцій і тому вимагає постійного моніторингу та оцінки, але в цілому він може становити неприйнятний рівень ризику для банківської системи.

4. Визначена організація та процес в системі управління ризиками в банках України яка являє собою в розподілі обов'язків між підрозділами Банку за моделлю трьох напрямків захисту: на рівні бізнес-підрозділів банку; на рівні підрозділу управління ризиками та підрозділу комплаєнс-контролю; на рівні підрозділу внутрішнього аудиту для перевірки та оцінки ефективності системи управління ризиками.

5. Досліджено методичні підходи до оцінки фінансових ризиків в банках до яких відносять такі як: експертний метод, метод аналогій, статистичний метод (Монте-Карло», метод VaR, модель багатофакторної кореляції), аналітичний метод (стрес-тестування, тривалість, аналіз GAP, метод EVE, метод NII).

6. Дослідження показало, що низка ризиків для української економіки та банківської системи матеріалізувалася: війна та різке зростання цін на енергоносії. Разом ці фактори погіршили очікування щодо розвитку української економіки та призвели до зростання фінансових ризиків у вітчизняній банківській системі. Індекс фінансового стресу залишався волатильним, а ризики в окремих сегментах фінансового сектору спорадично зростали у 2022-2023 роках.

7. Аналіз стану банківського сектору України у 2019-2023 роках показав, що банкам необхідно продовжити роботу:

- 1) Над скороченням портфелів непрацюючих кредитів.
- 2) Розробити плани відновлення фінансової стабільності на випадок кризи.
- 3) Активізувати зусилля з очищення балансів від старої валютної іпотеки.
- 4) Вчасно виконувати програми реструктуризації та капіталізації, затверджені НБУ.
- 5) Прискорити продаж непрофільних активів, а також посилити увагу до фінансового моніторингу.

8. Аналіз фінансових ризиків банківського сектору на кінець 2023 року показав, що попри те, що банки якісно реструктуризували непрацюючі кредити, рівень кредитного ризику залишався досить високим.

7. До кінця 2023 року АТ КБ ПриватБанк володів достатнім рівнем капіталу, беручи до уваги поточні вимоги Національного банку України. На кінець 2023 року регулятивний капітал групи становить 64,8 млрд грн, а коефіцієнт достатності регулятивного капіталу - 21,75% (коефіцієнт, що перевищує 10%). Всі регулятивні показники ліквідності групи значно перевищують норми, встановлені НБУ. Таким чином, станом на 31 грудня 2023 року коефіцієнт покриття ліквідністю становить 462,8% (LCRBB) для всіх валют і 266,1% (LCRIB) для іноземних валют, а базове значення, встановлене НБУ, становить понад 100%.

5. АТ КБ ПриватБанк регулярно проводить моніторинг стану ліквідності, щоквартально проводить стрес-тести показників ліквідності при несприятливих сценаріях, включаючи відтік клієнтських коштів в найнесприятливіший період з 2013 року, і стежить за дотриманням регульованих нормативів ліквідності. Коефіцієнт покриття ліквідності (LCR) для всіх валют (LCRBB) та іноземних валют (LCRIB).

6. АТ КБ "Приватбанк" схильне до ризику дострокового погашення у зв'язку з наданням кредитів з фіксованою і змінною процентними ставками, які надають позичальникам право на дострокове погашення кредиту. Зміна суми дострокового погашення не зробила істотного впливу на чистий прибуток і капітал АТ КБ "Приватбанк" на кінець звітного періоду.

7. За методичними рекомендаціями Національного банку України побудовано моделі оцінки ризиків із клієнтом які мають дворівневу та однорівневу систему оцінки ризиків ділових відносин з клієнтом.

8. Сформовано рівень ризиків які можна поділити на такі як високий, середній, низький та їх наслідки на фінансовий стан банківських установ.

9. Розглянуто сценарне застосування матриці ризиків та запропоновано заходи з їх мінімізації. Оцінка ризиків здійснювалася за такими критеріями, як рівень ймовірності виникнення та рівень їх впливу.

10. Розроблена матриця впливу та ймовірності ризиків яка включає шкалу оцінки ризиків від 1 до 10, де найвища оцінка 10 сигналізує про значний рівень ризику, найнижча 1 про його не суттєвість. Якщо ризик розміщений у першому та другому полях матриці вважається високий; третьому та четвертому полях вважається середнім; п'ятому та шостому полях вважається низьким. Отримана матриця допомагає легко інтерпретувати рівень ризику за кожним окремим індикатором. Однією з найпоширеніших помилок при ідентифікації ризику є плутання або нерозуміння термінів: проблема, причина та наслідки.

11. Необхідною умовою для попередження ризиків у діяльності банків, діяльність яких характеризуються підвищеною ризиковістю, є застосування моделей управління ризиками, які дозволять виявити, оцінити, локалізувати та проконтролювати ризик.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Банківський ризик. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії.
URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Банківський_ризик#Фінансові_ризики
2. Фінансовий ризик. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії.
URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Фінансовий_ризик
3. Дронь М.А. (2022) Стратегія управління фінансовими ризиками в умовах кризи. Дніпро, 81 с. URL: https://nmetau.edu.ua/file/dron_dis..pdf
4. ПОСТАНОВА Про затвердження Положення про встановлення критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від здійснення діяльності учасниками ринку небанківських фінансових послуг, їх суспільна важливість 08.11.2023 № 143 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0143500-23#Text>
5. ПОСТАНОВА Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України 02.08.2004 N 361 Документ v0361500-04, чинний, поточна редакція — Редакція від 21.06.2012, підстава - v0255500-12 { *Із змінами, внесеними згідно з Постановою Національного банку* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04#Text>
6. ПОСТАНОВА Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах 11.06.2018 № 64 {Із змінами, внесеними згідно з Постановами Національного банку № 39 від 06.04.2024} URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text>
7. Гапонюк О. І. (2018) Система управління ризиками в банківських установах С. 59-64 URL: <https://api.dspace.khadi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/5409068f-1f2b-4455-8dbc-30bc7d31ed5c/content>
8. ПОСТАНОВА Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах 11.06.2018 № 64 {Підпункт 1 пункту 16 глави 2 розділу I із змінами,

внесеними згідно з Постановами Національного банку № 172 від 29.12.2020, № 40 від 30.03.2023} URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text>

9. Актуалізовано підходи до управління ризиками в банках і банківських групах. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/aktualizovano-pidhodi-do-upravlinnya-rizikami-v-bankah-i-bankivskih-grupah>

10. ПОСТАНОВА Про затвердження Положення про здійснення установами фінансового моніторингу 28.07.2020 № 107 {Із змінами, внесеними згідно з Постановами Національного банку № 121 від 05.10.2024} URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0107500-20#Text>

11. Роль підрозділу з управління ризиками у моніторингу ефективності системи внутрішнього контролю банку НБУ. Підрозділ з управління ризиками як суб'єкт моніторингу ефективності СВК. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/ICF_post88_pr_2019-10-7_8.pdf?v=7

12. Організаційна структура системи управління ризиками Впровадження вимог Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах, НБУ. 2018 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Organizacijna_struktura_sistemi_upravlinnya_rizikami_2018-09-18_19_pr.pdf?v=6

13. Експертні методи оцінювання Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Експертні_методи_оцінювання#Метод_експертних_оцінок_«Дельфі»

14. Метод Монте-Карло. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Метод_Монте-Карло

15. Швець Н.Р., Юшкалюк А.А. (2017) VaR як основний метод розрахунку величини інтегрального фінансового ризику банківських установ. ЕКОНОМІКА І СУСПІЛЬСТВО Випуск # 9 С. 1092-1099 https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/187.pdf

16. Roman Kornyliuk (2023) Коефіцієнтний фінансовий аналіз. Блог YC.Market | Дослідження ринку та конкурентний аналіз. URL: <https://blog.youcontrol.market/koiefitsiientnii-finansovii-analiz/>
17. Стрес-тестування банків як інструмент банківського регулювання НБУ 19 травня 2023 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Stres-testuvannya_bankiv_19-05-2023.pdf?v=7
18. Щербатих Д.В. (2018) Сучасні методи стрес-тестування банківської системи України. ЕКОНОМІКА І СУСПІЛЬСТВО Випуск # 19. С.1210-1218 URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/181.pdf
19. Перевірка на міцність: як стрес-тести банків допомагають контролювати ризики у фінсекторі. URL: <http://forbes.net.ua/ua/business/1409891-perevirka-na-micnist-yak-stres-testi-bankiv-dopomagayut-kontrolyuvatiriziki-u-finsektori>.
20. Principles for sound stress testing practices and supervision. Consultative Document, Bank for international settlements. March 13, 2009. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs147.pdf>.
21. Процентний ризик банку НБУ. URL: 19 травня 2023 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Protsentnyy_ryzyk_banku_19-05-2023.pdf?v=8
22. Сарахман О., Шурпенкова Р. (2024) Оцінка кредитного ринку банківських установ: нові інструменти виявлення ризику та управління ним. Acta Academiae Beregsasiensis. Economics випуск 7. URL: <https://aab-economics.kmf.uz.ua/aabe/article/view/237/222>
23. Розрахунок чутливості банку для процентного ризику (EVE) Національний банк України XLS метод. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article
24. SWOT-аналіз із прикладами URL: <https://esputnik.com/uk/blog/swot-analiz-iz-prikladami>
25. ПОСТАНОВА Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських

- групах 11.06.2018 № 64 URL:
https://bank.gov.ua/admin_uploads/law/11062018_64.pdf
26. Карта ризиків фінансового сектору України НБУ 2021. URL:
https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Risk_map_2021.pdf?v=7
27. ПОЛОЖЕННЯ про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, затверджені постановою Правління Національного банку України від 30 червня 2016 року № 351 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#n33>
28. Система моніторингу системних ризиків Національного банку України НБУ. 2022 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/DFS_tools-24-11-2022.pdf?v=5
29. Система моніторингу системних ризиків Національного банку України 2023-06.2024. НБУ. URL:
https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Systema_monitorynhu_systemnykh_ryzyk_iv_NBU_19-05-2023.pdf?v=8
30. Методичні рекомендації з управління ризиками в платіжних системах НБУ. URL:
https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Guidelines_risk_management_ps.pdf
31. Борг України б'є рекорди. Але з цим можна жити Економічна правда 12 липня 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/07/12/702126/>
32. Платіжний баланс: де межа стабільності Економічна правда 14 грудня 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/12/14/707698/>
33. НБУ Зовнішній борг України на кінець I кварталу 2024 року URL:
https://bank.gov.ua/files/ES/ExDebt_q.pdf
34. Непрацюючі кредити або про показник NPL Сайт Економічна правда Діагностика стабільності банківського сектору 2023: підсумки першого півріччя 30 серпня 2023, URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/08/30/703699/>
35. Сайт Українське національне інформаційне агентство «Укрінформ» 29 липня 2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3847233-castka-problemnih-kreditiv-u-bankah-zmensilasa-do-366-nbu.html>

36. Сайт РБК Україна Українці оцінили рівень добробуту своєї сім'ї та перспективи на найближчі роки 26 ЧЕРВНЯ 2024. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/ukrayintsi-otsinili-riven-dobrobutu-svoeyi-1719403329.html>

37. Економічна правда Великий та середній бізнес отримав 166 мільярдів прибутку за квартал 26 травня 2021 URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/05/26/674265/>

38. Сайт НБУ Процентні ставки за кредитами та депозитами URL: <https://bank.gov.ua › files › 4-Financial markets>].

39. Сайт GMK CENTER Прибуток українських підприємств у 2022 році впав у 12,6 раза 12 Вересня 2023. URL: <https://gmk.center/ua/news/pributok-ukrainskih-pidpriemstv-u-2022-roci-vpav-u-12-6-raza/>

40. Сайт НБУ Процентні ставки за кредитами та депозитами URL: <https://bank.gov.ua › files › 4-Financial markets>

41. Сайт НБУ Ділові очікування підприємств України 16 липня 2024 URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/biznes-ochikuye-upovilnennya-dilovoyi-aktivnosti-prognozuye-polipshennya-inflyatsiynoyi-ta-pogirshennya-kurovovoyi-dinamiki--rezultati-opituvannya-kerivnikiv-kompaniy-u-ii-kvartali-2024-roku>

42. Блог Богдана Данилишина — 25 квітня 2024 URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/610204_vidnovlennya_trivaie_situatsiya.html

43. Сайт Економічна правда Діагностика стабільності банківського сектору 2023: підсумки першого півріччя 30 серпня 2023, URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/08/30/703699/>

44. НБУ Прибуток банківського сектору в 2021 році URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pributok-bankivskogo-sektoru-v-2021-rotsi-syagnuv-istorichnogo-maksimumu--775-mlrd-grn>

45. НБУ Прибуток банківського сектору в 2021 році 10 люте 2023 URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bankivskiy-sektor-zavdyaki-visokiy-operatsiyniy-efektivnosti-otrimav-pributok-247-mlrd-grn-u-2022-rotsi>

46. НБУ Фінансовий результат 12 лют. 2024
URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bankivskiy-sektor-otrimav-865-mlrd-grn-pributku-za-2023-rik-zgidno-z-operativnimi-danimi>
47. У І кварталі банки збільшили свій чистий прибуток Економічна правда 14 травня 2024 URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2024/05/14/713641/>
48. НБУ Плани відновлення банків в Україні 19 травня 2023 року URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Plany_vidnovlennya_bankiv_v_Ukrayini_19-05-2023.pdf?v=7
49. Відновлення триває: ситуація в економіці та фінансових ринках Блог Богдана Данилишина — 25 квітня 2024 URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/610204_vidnovlennya_trivaie_situatsiya.html
50. Карта ризиків фінансового сектору України Національного банку України НБУ. 2020-2021 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Risk_map_2021.pdf?v=7
51. Ризики снизились. НБУ показав тенденції у фінансовому секторі України. Журнал Forbes Ukraine 28 червня 2023 URL: <https://forbes.ua/news/riziki-znizilisya-nbu-pokazav-tendentsii-u-finansovomu-sektori-28062023-14476>
52. Ризики небанківських фінансових установ в сфері ПВК/ФТ Департамент фінансового моніторингу Національний банк України м. Київ, червень 2019 URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/1_pr_2019-06-19.pdf?v=4
53. Положення банківської групи «ПриватБанк» Про систему управління ризиками URL: https://static.privatbank.ua/files/Polozheniye_po_upravleniyu_riskami.pdf
54. Комплаєнс і фінансовий моніторинг АТ КБ ПриватБанку URL: <https://privatbank.ua/compliance>
55. ПриватБанк Річний звіт 2023 ОБ'ЄДНАНІ РЕЗУЛЬТАТАМИ/ URL: https://d2z9uwnt8eubh7.cloudfront.net/media/static_files/2023_Integrated_Report_PrivatBank.pdf

56. Група "ПриватБанк" РІЧНИЙ ЗВІТ 31 грудня 2021 року URL:
https://static.privatbank.ua/files/doc1_09092022.pdf
57. АТ КБ "ПриватБанк" Річний звіт 31 грудня 2022 року URL:
https://static.privatbank.ua/files/dod1_01052023_2022.pdf
58. Група «ПриватБанк» РІЧНИЙ ЗВІТ 31 грудня 2023 року URL:
https://static.privatbank.ua/files/Konsolidovanyy_richnyy_zvit_za_2023.pdf
59. Моделі оцінки ризиків НБУ. URL:
https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/4_pr_2020-11-20.pdf?v=5
60. Підходи щодо оцінки ПВК/ФТ ризикпрофілю Банку URL:
https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/5_pr_2020-11-20.pdf?v=4
61. Стратегія фінансового сектору України ДО 2025 РОКУ МФУ.
URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Strategija_financovogo_sectoru_ua.pdf